

COMPASSIE

werken van barmhartigheid

OVERWEGINGEN
PASSIEDOEKEN
LIEDEREN

Vieringen
veertigdagentijd
2019

De zeven werken van barmhartigheid - Meester van Alkmaar (1490-1510) - Rijksmuseum, Amsterdam

Inhoud

Inleiding	Rob van den Boom	3
De werken van barmhartigheid		
1. <i>De doden begraven</i>	Rob van Waarde	7
2. <i>De vreemdelingen herbergen</i>	Christiane van den Berg	13
3. <i>De hongerigen voeden en de naakten kleden</i>	Ton Snepvangers	19
4. <i>De zieken bezoeken</i>	Desirée van Keulen	25
5. <i>De dorstigen laven</i>	David van Veen	33
6. <i>De gevangenen bezoeken</i>	Maria Draaijers	41
7. <i>De zorg voor de schepping</i>	Christiane van den Berg	49
Veertigdagenliedje	Aenneli Houkes-Hommes	54

COLOFON

Leiden, juni 2019

Vormgeving

Jan Slotboom

Redactie

Rob van den Boom

Uitgave

Vereniging Leidse
Studenten Ekklesia

Idee en begeleiding

compassiedoeken
Wim Kuin

Foto's

Rob van den Boom
Sytske Visscher

Rapenburg 100
2311 CA Leiden
071-5134 558

info@ekkesialeiden.nl
www.ekkesialeiden.nl

Inleiding

Rob van den Boom,
secretaris Vereniging LSE

**CHARTER FOR
COMPASSION**

De Leidse Ekklesia heeft COMPASSIE tot hoofdthema van haar jaarprogramma voor 2019 gemaakt.

Zij sluit daarbij aan bij de festiviteiten rond het 10-jarig bestaan van het ‘Charter for Compassion’. Allerlei organisaties, waaronder het Levensbeschouwend Platform en de gemeente Leiden, werken mee aan die activiteiten.

In dat kader organiseerde de Ekklesia in de periode maart-april (de zogenaamde ‘veertigdagentijd’ vóór Pasen) een serie van zeven vieringen in de Hooglandse kerk rond het thema ‘compassie’ en de ‘Zeven werken van barmhartigheid’. Dit boekje presenteert de overwegingen van die vieringen. Daarnaast ziet u het resultaat van het kunstzinnige werk van de kinderen in hun kindernevendienst: zij verbeeldten het thema op zeven grote compassiedoeken. Ten slotte zijn enkele liederen uit die vieringen opgenomen.

Daarbij is ook het veertigdagenlied ‘De werken van barmhartigheid’, dat Aenneli Houkes-Hommes schreef, samen met een toelichting op de tekst.

Volgens het Charter ligt het principe van ‘compassie’ of mededogen ten grondslag aan alle religieuze, ethische en spirituele tradities. Centraal daarbij staat de ‘gouden regel’: behandel de ander zoals jijzelf behandeld zou willen worden. Compassie raakt een breed scala van waarden. Maar de directe noden van de medemens staan in het hart daarvan: het voeden, laven en kleden van de armen, het herbergen van vreemdelingen, het bezoeken van zieken en gevangenen, het begraven van de doden en tot slot, op voorstel van paus Franciscus, de zorg voor deze wereld, de ‘schepping’.

Compassie raakt dus direct aan ‘De werken van barmhartigheid’.

'De doden begraven' is volgens Rob van Waarde het meest intieme van de zeven werken. Rond de dood vallen immers de maskers weg die mensen vaak op hebben. Het gaat erom mensen niet aan hun lot over te laten. We kunnen elkaar proberen te zien. Barmhartigheid wordt feitelijk in ons gewekt, de ander roept compassie op. Dankzij de media worden wij dagelijks geconfronteerd met doden, maar we zien hen niet werkelijk. Denk aan de slachtoffers van oorlogen, van de manier waarop we goederen produceren, transporteren en verhandelen, of van klimaatverandering. Wat zou het betekenen als we deze overledenen zouden gedenken? Hij vroeg zich af of compassie je zelf ook iets kan geven. Heeft het je ook wat veranderd, geïnspireerd misschien?

Christiane van den Berg-Seiffert verwees in haar overweging over *'Het herbergen van vreemdelingen'* naar het Ekklesia-taalprogramma voor de vluchtelingen. Barmhartigheid en compassie zijn ingewikkeld, vergen onderzoek, hebben soms een onverwachte wending, een 'twist'. De heldere dichotomie tussen mensen die behoeftig zijn, en mensen die hen iets te bieden hebben, wordt doorbroken. De ander is zoals jij. Christiane koppelde barmhartigheid en compassie aan het belang van rechtvaardigheid. 'Barmhartigheid en recht horen bij elkaar. Zonder de nadruk op récht, zonder de inzet voor de réchten van mensen, is het lastig om een neerbuigende houding bij barmhartig-

heid te voorkomen.' Volgens Christiane zit de 'twist' van dit Bijbelverhaal in de belofte dat wij God zelf zullen ontmoeten waar wij vreemdelingen herbergen.

Ton Snepvangers sprak over het *'Het voeden van de hongerigen, het kleden van de naakten'*. Hij sprak daarbij nadrukkelijk over de ontwikkelingen in de laatste jaren in ons stelsel voor sociale voorzieningen. Hij haalde snoeihard uit naar de 'controledrift in ons nieuwe zorgstelsel'. In zijn visie gaat het met die sociale voorzieningen helemaal de verkeerde kant op: 'Van recht naar bedeling, van zelfbeschikking weer terug naar de gunst. De regenten van het armenbestuur zijn weer terug van weggeweest.' Hij citeerde de Amerikaanse schrijver Ernest Hemingway: "We are all broken, that's how the light gets in." Hij herinnerde er ons aan dat we allemaal 'gebroken mensen' zijn. En dat juist die 'barsten, de breuken, onvolkomenheden, zwakke plekken ruimte maken voor het licht, de liefde, de ander in ons leven.'

Gelukkig zijn er professionele krachten én vrijwilligers die actief *'de zieken bezoeken'*. Zo werken in het LUMC zo'n 250 vrijwilligers die zich inzetten voor patiënten en bezoekers. En in de thuis-situatie zijn vaak mantelzorgers als vanzelfsprekend actief in de verzorging en verpleging van hun naasten. In haar overweging vroeg Desirée van Keulen vooral aandacht voor mensen die

psychisch ziek zijn, en veel minder in beeld komen. En daarbij ook aandacht voor al die mensen die buiten de boot dreigen te vallen. Dat ziekenbezoek is niet vanzelfsprekend. Het vergt moed om een ernstig zieke op te zoeken. Het vergt openheid om van die ander te leren. Die ander weet namelijk als geen ander, wat het is om te vechten voor genezing, wat in onze maatschappij ziek-makend is.

In zijn overweging *'Het laven van de dorstigen'* gaf David van Veen een draai aan het thema. Ja, goed drinkwater is schaars in veel landen en het slaan van putten is voor veel armen een cruciale basisvoorziening. David echter benadrukte een 'geestelijke lezing' van deze dorst, in lijn met het Bijbelse verhaal over de ontmoeting van Jezus en de Samaritaanse vrouw bij de put. 'Natuurlijk ook zij moet water halen om te kunnen leven, maar Jezus brengt haar ook op een ander spoor, het spoor van het levend water dat haar geestelijke dorst kan vervullen.' Dan gaat het feitelijk over existentiële vragen als 'Wie is de mens? Waarom zijn mensen zoals ze zijn? Wat belemmert hen? Wat maakt hen gelukkig? Wat is hun dorst?'

Maria Draaijers nam als gevangenis-pastor het thema *'Het bezoeken van de gevangenen'* voor haar rekening. Wij stoppen de veroordeelden weg in 'penitentiaire inrichtingen', en daarmee raken ze vaak voor jaren uit het zicht. Barm-

hartigheid betekent hier 'hen ruimte en vrijheid bieden om zichzelf weer als een heel mens te ervaren, als een geliefd kind van God. Weliswaar een mens die fouten heeft gemaakt, die anderen leed heeft berokkend, maar - ondanks alles - iemand met behoefte aan aandacht, steun en erkenning. Bezocht worden door mensen die hen als mens serieus nemen en respecteren, is voor gevangenen van onschatbare waarde. Zij voelen zich door deze vrijwilligers serieus genomen; door hen voelen zij zich weer mensen die de moeite waard zijn. En dat heeft ook zijn uitwerking.'

In de laatste viering van deze serie bleef Christiane van de Berg-Seiffert stil staan bij het achtste werk van barmhartigheid, *'De zorg voor de wereld'*, de schepping. Zij maakte zo een verbinding tussen de Paasviering en de schepping. In haar overweging bepleitte zij een andere manier van omgaan met de wereld, én een ander verhaal, een ander mens- en wereldbeeld. 'Niet consuminderen, maar consumanderen. Anders leven. Andere keuzes. Niet minder. Anders...'. Het Bijbelse verhaal over de ontmoeting in de tuin ná de opstanding ziet Christiane als een uitnodiging om ons anders tot onze wereld te verhouden. Op een relationele respectvolle manier. Neeltje Maria Min dichtte: 'Voor wie ik liefheb, wil ik heten.' De ontmoeting in de tuin is als een uitnodiging tot schroom in onze omgang met de wereld.

Toen ik weer in het bezit van mijn huis gekomen was en mijn vrouw Anna en mijn zoon Tobias me waren teruggegeven, werd ter ere van mij op Pinksteren, het Wekenfeest, een feestmaal aangericht.

Toen ik aan tafel ging en de vele gerechten zag, zei ik tot mijn zoon: 'Ga eens kijken of je ergens een arme, godvrezende volksgenoot vindt. Breng hem dan mee; ik wacht op je.'

Hij kwam terug met de boodschap: 'Vader, op de markt ligt een volksgenoot van ons, die ze gewurgd hebben.' Ik liet de spijzen onaangeroerd, sprong op en droeg het lijk naar een schuurtje, waar ik het liet liggen tot zonsondergang.

Thuis gekomen waste ik me en gebruikte in droefheid de maaltijd. Ik moest denken aan wat de profeet Amos gezegd heeft: Verkeren zullen uw feesten in

rouw en al uw vreugden in gejammer. En ik kon mijn tranen niet bedwingen.

Toen de zon was ondergegaan, dolf ik een graf en begroef het lijk.

Mijn burens maakten zich er vrolijk over: 'Hij ziet er niet eens meer tegenop, zijn leven op het spel te zetten; hij is al eens moeten vluchten, maar hij gaat gewoon door met doden begraven!'

Tobit 2: 1-8

1 De doden begraven

Rob van Waarde

zondag 10 maart 2019

lezingen: Mt. 9, 35-38, Mt. 25, 31-40

In de tekst van Mattheüs worden zes werken van barmhartigheid genoemd. Het begraven van de doden ontbrak oorspronkelijk. Het is in de middeleeuwen toegevoegd. Door oorlogen en epidemieën bleven veel slachtoffers onbegraven. Verschillende kloosterlingen namen de taak op zich om hen te begraven. In 1207 voegde paus Innocentius III het toe als werk van barmhartigheid. Daarvoor waren verschillende Bijbelse gronden, maar vooral het verhaal over Tobit (zie hier-naast) riep de verbeelding wakker waar het om gaat.

Tobit is een van degenen die door de Assyriërs in ballingschap is weggevoerd naar Ninive. In tegenstelling tot de andere Israëlieten houdt hij vast aan de joodse voedselregels, hij deelt zijn eten met wie dat niet heeft en: hij begraaft overleden Israëlieten die slachtoffer zijn van geweld en door de Assyriërs aan hun lot worden overgelaten. De trouw aan zijn God wordt beloond door een positie aan het hof van Salmanasser. Maar onder de regering van diens zoon Sanherib wordt hij daarvoor vervolgd. Hij raakt zijn bezit kwijt en moet vluchten. Onder diens

zoon Esarhaddon keert Tobit weer terug, en handelt zoals daarvoor.

Mensen niet aan hun lot overlaten. Daarover gaat het bij deze handeling van compassie. Als eerste tegenover mensen uit je directe omgeving. Maar ook tegenover iemand die verder van je af staat. Het verhaal is een spiegel van dat van de barmhartige Samaritaan, de vreemde ander die onverwacht naar je omkijkt. Werken van barmhartigheid gaan ook over die momenten waarop het iets kost. Daarom heet het ook 'werk'.

Voor deze viering sprak ik een begrafenisondernemerster. Ze werkte ooit in een hospice. En ze was niet tevreden met de manier waarop soms met overleden patiënten werd omgegaan. Ze wilde dat respectvoller doen. Voor de dode zelf. Maar respect en compassie werken door in de hele houding van iemand en gaan dus ook de nabestaanden aan.

Het bijzondere van mijn rol – vertelde ze – is dat ik erbij mag zijn en zie hoe het er in een gezin achter de schermen aan toe gaat. Soms neemt het ene gezinslid me in vertrouwen over het andere, en vice versa. Je ziet ook de breuken in de

familie die er al zijn. Of soms merk je dat twee broers elkaar niet meer spreken doordat hun vrouwen niet met elkaar overweg kunnen. En dan zie ik dat ze elkaar eigenlijk nog steeds mogen. 'Ik zie dat je broer veel om je geeft.' heb ik gezegd. 'Echt waar?' zei hij. 'Met zijn vieren kan het niet, maar zou het misschien mogelijk zijn om met zijn tweeën de as van papa uit te strooien?' Hoe het afloopt weet ik niet, maar hij weet in elk geval wel dat zijn broer nog om hem geeft.

Zien waar mensen niet voldoende recht wordt gedaan. Elkaar geen recht doen.

Begraven van overledenen is misschien het meest intieme van de zeven werken. Rond de dood vallen de maskers weg die mensen vaak op hebben. Je kunt mensen alleen recht doen, als je vanuit barmhartigheid met hen omgaat, als je hen contemplatief benadert.

Vraag

Als je denkt aan een situatie waarin je met compassie met iemand omging, hoe kwam die ander vervolgens naar voren? Werd recht gedaan?

Waar barmhartigheid vandaan komt

Iemand vertelde: Als je op tv de vluchtelingen in boten ziet, de ouders die hun kinderen overgeven naar een andere boot, uit handen moeten geven ... daar moet je niet aan denken...

Er zijn twee reacties mogelijk. Sommige mensen worden kwaad of verontwaardigd. Keren zich af van wat naar ellende en armoede ruikt. Zorg voor jezelf! is de reactie. En toegegeven: anderen zien lijden kan ook te veel zijn. Denken dat je het van een ander kunt overnemen is bovendien overmoedig. Maar daarmee is niet alles gezegd.

De andere reactie is compassie. Niemand kan het van een ander overnemen, maar we kunnen elkaar wel proberen te zien. Wat zie je als je de ander ziet? Uitgeputte en hulpeloze mensen, schrijft Mattheüs. Maar zien is ook altijd een indruk krijgen; zien roept iets in je op:

de mensen zien eruit als schapen die zonder leidsman zijn, kinderen die verdwaald rondlopen. Mensen die zich niet kunnen redden.

Een vader van een kind met autisme vertelde: mijn zoon kan niet voor zichzelf zorgen. We moeten nog steeds voor hem zorgen. Dat doen we met liefde. Maar dat is een vreemd iets: het is niet zo dat ik een pakketje liefde gereed heb liggen en dat uitdeel. Het is eerder andersom. Als ik hem zie, dan wekt hij liefde in mij op.

Barmhartigheid wordt in ons gewekt. De begrafenisondernemer vertelde: 'Als iemand heel onverwacht is overleden, en zeker bijvoorbeeld door zelfdoding, dan weten mensen het soms niet meer. De basale verhalen waarin je leeft liggen aan stukken. Het is belangrijk om er te zijn. Ik zoek naar fragmentjes van het goede. Ik vertrouw dat het er is.'

Vraag

Herken je dat het beeld van iemand die het moeilijk heeft, afkeer, maar ook compassie kan oproepen? Wat maakt het verschil?

Leven in het licht van de dood

De positieve psychologie is populair – positief denken, je droom visualiseren om succes te bereiken –. Toch is er ook onderzoek dat iets heel anders laat zien. Focus op succes maakt je des te ongelukkiger als dat succes uitblijft. Besef van sterfelijkheid doet je voelen wat

belangrijk is voor het leven. Het paradoxale is dat juist aandacht voor het negatieve, voor twijfel, bijdraagt aan een goed en zelfs gelukkig leven.

Medewerkers uit de terminale thuiszorg vertellen dat ze soms bijzondere ontmoetingen hebben met patiënten. Hoewel je je inzet voor een ander, krijg je zelf ook veel. Soms kunnen mensen die gaan overlijden een intense betrekking hebben met degenen die hen dierbaar zijn. Alsof onder het voorteken van het sterven, het gaan overlijden, de vitaliteit intenser wordt. Bij al het ongerijmde, onzekere, bittere kan er ook een 'en toch...' zijn. In compassie met anderen, kom je in verbinding met de bron van leven.

Misschien is dat waarom de nabijheid bij stervenden zo wezenlijk is. Dat we met dat we die mens recht doen, we ook zelf het meest intens leven. En dat we zelf gevormd worden, om goed te leven. Als we openstaan voor mensen die overlijden, voor de betekenis die ze voor ons hebben, dan doe we hen ook het meest recht. En worden we er zelf meer mens door.

Dat brengt me bij het laatste punt: gedenken. Gedenken is contemplatie, aanwezig houden, present stellen. Voor mensen die dichtbij ons staan hebben we vaak een plek om heen te gaan, op de begraafplaats, een plekje in huis met een foto. Om te beseffen wie ze waren, wat hen tekende, wat hen overleefde hield. Maar het verhaal van Tobit wijst ons erop om ook verder te kijken, naar mensen

die aan hun lot worden overgelaten, zoals de omgebrachte Israëlieten in Assyrië. Sommige doden worden niet gezien. Toen ik erover dacht wie dat in onze tijd kunnen zijn, kwam ik uit bij de slachtoffers van oorlogen die weinig aandacht krijgen zoals in Jemen, van hongersnood door uitblijven van neerslag of door ontginning van grond en overbevissing die een kaalslag betekent zoals in Madagaskar.

Gedenkend wie zijn overleden, blijkt dat die vergeten slachtoffers niet alleen door hoge leeftijd, ongeluk of ziekte zijn omgekomen. De manier waarop we goederen produceren, transporteren en verhandelen, maakt het ecosysteem op veel plaatsen kapot. Land wordt uitgeput door het op één type gewas of grondstofwinning in te richten. Mensen kunnen niet langer leven van de opbrengst van het land als bron van inkomsten. En de armere groepen mensen worden daar het sterkst door getroffen.

De compassie met anderen vormen ons. De werken van barmhartigheid zijn verbonden in één houding: zorg voor de schepping. Daarmee kom ik aan het meest recente werk van barmhartigheid, het achtste, heel actueel vanwege het klimaatprotest. Het treft me dat we de slachtoffers van klimaatverandering niet op ons netvlies hebben. Wat zou het betekenen als we deze overledenen, hoewel niet fysiek begraven, toch wel zouden gedenken. Zou dit ons kunnen vormen en meer mens maken? Hoe kan het 'toch wel' eruit zien?

Vraag

Herken je dat compassie met een ander je zelf ook iets gaf? Bleef het bij een eenmalige gebeurtenis? Of heeft het je ook wat veranderd, geïnspireerd misschien?

Dr. Rob van Waarde is vanaf 2010 als PKN-studentenpastor verbonden aan de Ekklesia Leiden

Ogen die mij zoeken

Ogen die mij zoeken,
volgend tot hoe ver.

Ik ga een bocht om
waar geen licht komt

geen hand mij vastgrijpt
geen oor mijn stem herkent

geen stem mij groet
geen naam mij past

tot waar geen mens is
tot waar geen god is.

Ogen die mij zien,
die mij aanzien, daar.

Huub Oosterhuis

Wie mag te gast zijn in uw tenten, wonen zelfs
in uw huis, hoog in de bergen uitzicht, wijd?

Doe recht, spreek waarheid, laster niet, hebt Gij gezegd.
Wees trouw, verloochen niet je naaste die een mens is zoals jij.
Geef wat je geven kan, zegt Gij.

Gezegend om uw woord. Gezegend om uw Naam
Ik zal er zijn.

Huub Oosterhuis - Psalm 15 vrij

2 De vreemdelingen herbergen

Christiane van den Berg-Seiffert

zondag 17 maart 2019

lezingen: Mt. 25, 31-40, Ruth 1, 1-19

Het is zó dichtbij!” Dat was jullie eerste reactie toen wij bij de voorbereiding van deze viering in onze verbeelding op reis gingen naar de wereld van het Midden-Oosten en naar de tijd van de Hebreeuwse Bijbel. Toen wij ons bij de voorbereiding van deze viering gingen verplaatsen in leden van dat gezin uit Bethlehem – vader, moeder en twee kinderen – dat door de economische situatie tot migratie wordt gedwongen.

“Het is zó dichtbij! Het is maar een paar kilometer verderop! Dat is wel heftig!” Veel van de mensen die jullie als taalcoach of taalmaatje hebben ontmoet, komen er immers vandaan, uit deze regio. Niet uit Bethlehem en niet uit Moab in het huidige Jordanië, maar uit Syrië. En de verhalen die zij jullie vertellen, die sluiten nauw aan bij de ervaringen van dit gezin uit Bethlehem. Jullie vertelden van moeders uit de taalgroep die toen zij al hier in Nederland waren hun eigen moeder zijn kwijtge-

raakt. En zij konden niet terug. Niet naar de begrafenis, niet naar hun familie. Jullie vertelden van een taalmaatje met een moeder van 85. Krijgt hij op tijd zijn Nederlanderschap om er heen te kunnen gaan? Om haar nog te zien? Jullie vertelden verhalen hoe mensen trouw proberen te zijn aan elkaar in een situatie waar je, zoals jullie dat noemden, gewoonweg geen goede keuze kunt maken omdat wat je ook doet, het altijd verlies is.

Jullie vertelden van de kinderen in de taalgroepen. Sommigen hebben de vlucht bewust meegemaakt. Jullie zien de immense inspanning van de ouders om hun kinderen in deze situatie zo goed mogelijk op te voeden en hen zo veel mogelijk veiligheid te bieden. Jullie zien de veerkracht van de kinderen die zo snel leren zich in een nieuwe situatie terecht te vinden. Maar jullie zien ook hun angsten. Jullie zien de draken die deze kinderen nog hebben te verslaan. En jij, Lucie, vertelde van je ervaringen op Samos. Wij hebben je uit de verte

toen een heel klein beetje gevolgd. Je vertelde van de pubers die daar zonder ouders komen en stranden. Zo alleen. Zo ontworteld. Zo'n diepe en beschadigende situatie op zo'n kwetsbare leeftijd. Zo intens verdrietig.

Vreemdelingen herbergen. - Een van de werken van barmhartigheid.

Om te kijken hoe dat herbergen van vreemdelingen er als het gaat om het Ekklesia-taalprogramma uit is komen te zien en om te onderzoeken of en zo ja hoe hier misschien gesproken kan worden van zo'n ingewikkelder maken van het verhaal, van zo'n 'twist', doe ik

een stap terug in onze Ekklesia-geschiedenis. Pars pro toto noem ik hierbij zo her en der een naam.

Het is najaar 2014. Onder de leiding van Irene Slootweg hebben wij net een discussie gevoerd over onze identiteit, waarbij wij zochten naar mogelijke raakvlakken met het studentenpastoraat.

Maatschappelijk engagement zou misschien zo'n raakvlak kunnen zijn. Wij besluiten om een jaar lang met een bepaald maatschappelijk thema aan de slag te gaan. En dan zijn er in 2015 opeens de verhalen van vluchtelingen in rubberbootjes in de Middellandse Zee. En dan zijn er opeens ook in Nederland vele vluchtelingen. Het project wordt: 'Leiden, stad van vluchtelingen'. Een projectgroep gaat intensief aan de slag.

Maar hoe geven we er vorm aan? Wij voeren tal van gesprekken, doen enkele stapjes, onze klusgroep gaat aan de slag bij de bed-bad-broodvoorziening. Maar verder zijn we nog wat zoekende. Onder tussentijd komt er een noodopvang aan de Wassenaarseweg. Ingrid Verrijdt komt met het idee van taallessen. Alle aanvankelijke aarzelingen wuift zij opzij. Zij weet de juiste mensen te vinden en te mobiliseren. En het gaat rollen. Mensen van binnen en van buiten de Ekklesia doen mee. En binnen no time vinden er zowat elke dag in verschillende groepen taallessen plaats op Rapenburg 100. Jullie vertelden van deze begintijd. De mensen waren zo afhankelijk. Zo kwetsbaar. De asymmetrie was zo groot.

En wat jullie deden was zo overduidelijk heel belangrijk. Het werden hechte groepen. Jullie gaven veel. En jullie ontvingen ook veel. Ook aan maatschappelijke waardering voor jullie werk. Ook aan zingeving.

Nu zijn we een aantal jaren verder. Het project is er nog steeds. Jullie, Rob en Ingrid, hebben een enorm bedrag aan fondsengegeld binnengehaald. Er is een coördinator aangesteld, Filiz. Het taalprogramma richt zich nu op statushouders en dan in het bijzonder op mensen voor wie het leren van de Nederlandse taal minder makkelijk is. Op moeders met jonge kinderen bijvoorbeeld. Of mensen die weinig of anders zijn gealfabetiseerd. En ook hier is duidelijk hoe belangrijk het werk is dat jullie doen. En hoeveel het jullie ook geeft om dit te doen, hoeveel jullie er ook voor terug krijgen.

Tegelijk is het ook echt veranderd. De mensen die nu mee doen zijn minder afhankelijk. De asymmetrie is minder groot. De groepen zijn niet meer zó hecht. De mensen beginnen immers al te wortelen hier, ze hebben vaak ook al andere verbanden. Degenen van jullie die van het begin af aan mee hebben gedaan vertellen hoe voor hen ook de relaties met mensen veranderen. Sommige relaties blijven wat oppervlakkiger. En soms zijn mensen vrienden geworden of zelfs een soort familie. Ze zijn niet langer de exotische ander. Nu zeg je bijvoorbeeld tegen iemand: ‘Ga toch weg met je cultuur! Wat je nu doet heeft he-

lemaal niets met je cultuur te maken! Dat ben gewoon jij!’ Nu erger je je aan elkaar en houd je van elkaar net zoals je je soms ergert aan je vrienden of aan je familie en net zoals je houdt van je vrienden en van je familie.

Vreemdelingen herbergen. – De geschiedenis van het taalprogramma laat zien dat ook hier sprake is van een ingewikkelder verhaal dan de heldere tweedeling van mensen die behoeftig zijn en mensen die hen iets te bieden hebben suggereert. Van meet af aan verwachtten wij van een mogelijk maatschappelijk project ook iets voor onze gemeenschap. En juist aan het begin van de taallessen, toen de afhankelijkheid en de kwetsbaarheid van de mensen zo groot was, hebben wij veel van hen ontvangen. En wij ontvangen nog steeds. Tot, in elk geval soms, er van vreemdelingen herbergen zó niet meer echt sprake lijkt te zijn. Omdat de vreemde ander vertrouwd is geworden.

Vreemdelingen herbergen. – Als we kijken naar het bijbelboek Ruth, dan blijkt niet alleen dat ook hier het verhaal ingewikkelder is dan de heldere tweedeling tussen mensen die behoeftig zijn en mensen die hen iets te bieden hebben suggereert. En ook de context waarin dit verhaal is geschreven is blijkt verrassend actueel voor het maatschappelijk debat in onze eigen tijd.

Een gezin uit Bethlehem staat, gedwongen door de honger, voor de keuze

tot migratie. Elimelech, Noomi, Machlon en Kiljon zijn overduidelijk economische vluchtelingen. Het land waar zij naartoe trekken, Moab, neemt de vreemdelingen op. De slechte reputatie die Moab elders in de Bijbel heeft ten spijt. En kennelijk is er sprake van een geslaagde integratie. Zij blijven vele jaren in dat land, het lukt hen dus om er werk te vinden en in een levensonderhoud te voorzien. En het lukt Machlon en Kiljon om in dat land vrouwen te vinden waar zij mee trouwen.

Later, na de dood van Elimelech en na de dood van Machlon en Kiljon is er sprake van een tweede migratieverhaal in het bijbelboek Ruth. Remigratie voor Noomi, emigratie voor Ruth. Emigratie uit trouw. Emigratie om voor Noomi te zorgen. Emigratie die toekomst betekent voor Noomi en voor heel Israël. Want Ruth vindt een thuis in het vreemde land van haar schoonmoeder. Zij trouwt en zij krijgt een zoon. Obed. Later zal Obed de grootvader worden van koning David.

Maar het boek Ruth is niet alleen een verhaal dat ons – door in te zoomen op de geschiedenis van één gezin – laat zien dat migratieverhalen vaak minder éénzijdig zijn dan de grote cijfers ons doen geloven. Het bijbelboek Ruth is ook een polemisch verhaal. Het boekje Ruth kan als een bewust gecomponeerd protestgekluid worden verstaan tegen een angstig streven naar een vastomlijnde nationale en culturele en religieuze identiteit. Na de terugkeer uit de ballingschap wilden Ezra en Nehemia de identiteit van de

Israëlieten beschermen. Beschermen, dat wil toen zoals ook nu vermoedelijk eerder zeggen: construeren. Dat willen ze doen door gemengde huwelijken tegen te gaan. ‘Kijk, zelfs koning David heeft een buitenlandse overgrootmoeder!’, zegt het boekje Ruth daartegenin. ‘En een Moabitische nog wel!’

Vreemdelingen herbergen. – Niet alleen in het bijbelboek Ruth, ook elders in de Bijbel zien we telkens weer een verrassende twist. We zien telkens weer dat de heldere dichotomie tussen mensen die behoeftig zijn en mensen die hen iets te bieden hebben wordt doorbroken, zonder dat daarmee de behoeftigheid zelf wordt ontkend.

Een voorbeeld van deze twist is de zo centrale zin waarmee de tien geboden worden ingeleid: “Ik ben de HEER, uw God, die u uit Egypte, uit de slavernij, heeft bevrijdt.” (Ex. 20, 2) Elders staat het er nog nadrukkelijker: “Behandel vreemdelingen die bij jullie wonen als geboren Israëlieten. Heb hen lief als jezelf, want jullie zijn zelf vreemdelingen geweest in Egypte.” (Lev. 19, 34) De ander, de vreemdeling, deze mens die nu hier is en die in een aantal opzichten behoeftig is en kwetsbaar, is zoals jij.

Een ander voorbeeld van de doorbreking van een al te heldere tweedeling is de koppeling die in de Bijbel telkens weer wordt gemaakt tussen barmhartigheid en recht. Barmhartigheid en recht horen bij elkaar en ze moeten bij elkaar worden gehouden. Ze houden elkaar in

Ruud Bartlema - *Vreemdelingen huisvesten*

evenwicht. Zonder de nadruk op récht, zonder de inzet voor de réchten van mensen (Spreuken 31, 9), is het denk ik lastig om een – zij het nog zo subtiele – neerbuijgende houding in het doen van barmhartigheid te voorkomen.

Een laatste voorbeeld dat ik hier wil noemen is het verhaal van de schapen en de bokken, het verhaal waar de werken der barmhartigheid op zijn gebaseerd. “Ik ver-

zeker jullie: alles wat jullie gedaan hebben voor een van de onaanzienlijksten van mijn broeders of zusters, dat hebben jullie voor mij gedaan.” (Mt 25, 40).

De twist van dit bijbelverhaal zit in de impliciete belofte dat wij God zelf zullen ontmoeten waar wij vreemdelingen herbergen.

Amen.

Compassiedoeken

Tijdens de vieringen hebben de kinderen in de kindernevendienst met elkaar gewerkt aan de compassiedoeken. Iedere zondag schilderden zij een

compassiedoek waarin het betreffende werk van barmhartigheid werd afgebeeld.

Wim Kuin heeft hen daarin enthousiast begeleid.

3 De hongerigen voeden De naakten kleden

Ton Snepvangers

zondag 24 maart 2019

lezingen: Gen. 28, 10-22, Luc. 15, 11-32

Ik viel er midden in. Twee vrouwen aan tafel. De één gebogen over een formulier met een pen in de aanslag. De ander kwetsbaar afwachting en enigszins gespannen tegenover haar. “Hoeveel wassen hebt u per week?”

vraagt de vrouw met de pen.

Het antwoord van de ander klinkt wanhopig, gekwetst: “Dat weet ik niet precies hoor: drie of vier, misschien wel meer, moet u dat echt weten? Maakt dat wat uit dan? Moet u echt weten hoeveel ongelukjes ik per dag heb, in mijn broek poep en de lakens moet verschonen? Wat maakt dat nou uit? Ik vind dit zó genant!”

Er volgt een ongemakkelijke stilte, gevolgd door het beeld van een uitzoomende camera die op donderdag 21 maart de tafel laat zien bij Eva Jinek*.

Ook daar is het stil en slikken de gasten ongemakkelijk de plaatsvervangende

schaamte weg, het ongemak bij het zien van de naakte realiteit van de controle-drift in ons nieuwe zorgstelsel. Want het blijkt een opname met een verborgen camera te zijn van een keukentafelgesprek tussen een medewerkster van de gemeente Amsterdam en een mevrouw die al zo’n twintig jaar MS heeft en al jaren afhankelijk is van huishoudelijke hulp, maar nog elk jaar geconfronteerd wordt met dit soort controlegesprekken.

Je moet met de billen bloot. We vragen je het hemd van je lijf. Want de achterdocht regeert en dus zijn we schaamteloos in onze speurtocht naar een mogelijk misbruik van onze voorzieningen. De hulpverlening gaat al jaren langzaam ten onder aan dit georganiseerde wantrouwen. Laten we de naakten kleden. Het kwetsbare omarmen, het broze leven beschermen. Laten we zorg dragen voor de waardigheid van de zwakkeren.

Ik wil met u vandaag op zoek gaan naar de honger die ons plaagt en de naaktheid van ons bestaan.

*Met dit filmpje gaf Jan Slagter van

Omroep MAX op donderdag 21 maart bij Eva Jinek een impressie van zijn nieuwe programma “De Zorgwaakhond”.

Gisteren las ik ergens weer de woorden van de Amerikaanse schrijver en journalist Ernest Hemingway: “We are all broken, that’s how the light gets in.” We zijn allemaal gebroken mensen, zo komt het licht ook binnen. Het zijn de barsten, de breuken, de onvolkomenheden, de zwakke plekken die ruimte maken voor het licht, de liefde, de ander in ons leven. Dat proef je ook in het verhaal van aartsvader Jacob. Medewerker van de firma “list en bedrog” die op de vlucht voor zijn oudere broer Ezau, aan wie hij het eerstgeboorterecht ontfutseld heeft

op het sterfbed van hun vader, maar even een straatje om gaat richting Charan. In een wonderlijk visioen ervaart Jacob de God van zijn voorvaderen aan zijn zijde.

HIC DOMUS DEI EST ET PORTA COELI

Dat zijn de woorden die in kapitale letters op het fries boven de ingang prijken van de Hartebrugkerk in het centrum van Leiden. Hier is het huis van God en de poort naar de hemel. Jacob noemt de plaats waar hij zijn visioen ontvangt dan ook Beth El, Betel: Huis van God. En hij sluit een deal met God:

‘Als U mij terzijde staat en mij op deze reis beschermt, als U mij brood te eten geeft en kleren aan mijn lichaam, en als ik veilig terugkom bij mijn verwanten, dan zult U mijn God zijn.’

Wees mijn reisgenoot. Geef mij bescherming, voeding en kleding. Dan kies ik voor jou.

Dat huis van God zien we terug in de parabel van de verloren zoon. Ook daar speelt de erfenis een rol, krijgt de jongste zoon ook geen smetteloos cv mee, maar wordt ook hij met open armen ontvangen in het huis van zijn vader.

Er wordt een mantel om hem heen geslagen, het verbond wordt in de vorm van een ring hersteld en hij krijgt sandalen aan zijn voeten geschoven. Want zoals we al hoorden aan het begin van deze viering: “All o’Gods chillun got shoes” In het Huis van de Vader zullen alle kinderen van God schoenen dragen.

foto: Robert Smit, 2006

Schoenen waren voor de slaven in Amerika immers het teken van vrijheid, van menselijke waardigheid en recht op zelfbeschikking. God schenkt ieder mens de vrijheid.

Geef mij bescherming, voeding en kleding. Maar geef mij bovenal schoenen. Ontneem mij niet het recht om in alle vrijheid richting te geven aan mijn eigen leven.

Pratend over de nieuwe plannen voor het armoedebeleid in onze stad in januari van dit jaar, sprak een vrouw aan onze tafel de vrees uit dat ze wel weer gekort zou worden op haar inkomen. Ze had zich er eigenlijk al bij neergelegd.

In plaats van het recht op een vast bedrag in de vorm van een declaratie van een

paar honderd euro per jaar, zou er voortaan iemand langs komen van het sociaal wijkteam. In een gesprek moest dan worden ingeschat wat ze echt nodig had. Maatwerk heette dat. Het zou de gemeente geld besparen.

“Dus ik weet al hoe dat gesprek zal gaan,” zei ze resoluut. “Ik ben niet zo aaibaar en ook niet zielig genoeg. Op een of andere manier weet ik hulpverleners altijd weer tegen de haren in te strijken. Dus ik kan het wel schudden.”

Van recht naar bedeling, van zelfbeschikking weer terug naar de gunst. De regenten van het armenbestuur weer terug van weggeweest. Zo worden je schoenen toch weer afgepakt. Dat beetje ruimte voor eigen keuzes je toch weer ontnomen.

Bedenk toch: die zoon van mij, is ook
jouw broer. Vergeet dat niet.
Want wie van ons hongert niet, net als
de jongste zoon, naar de open armen
van de vader? Naar die onvoorwaarde-
lijke acceptatie? Naar de liefde die een
dode zoon belangeloos tot leven wekt?
Sla uw mantel om mij heen, schuif uw
ring aan mijn vinger en vergeet vooral
niet de sandalen aan mijn voeten.
Slacht het vetgemeste kalf. Stil de
honger naar uw liefde en breek mij
open zodat uw licht mijn ziel verwarmt.

Amen

Je moet met de billen bloot. We vragen
je het hemd van je lijf. Want de achter-
docht regeert en dus zijn we schaamte-
loos in onze speurtocht naar een moge-
lijk misbruik van onze voorzieningen.
Die oudste zoon, die verongelijkt en
mokkend buiten staat, terwijl het feest
gaande is rond de terugkeer van de
verloren zoon, heeft alle karaktertrek-
ken van een zich terugtrekkende over-
heid die vooral gestuurd wordt door
een diepgegrond wantrouwen ten op-
zichte van de eigen burgers.

Diaconaal
werker Ton
Snepvangers is
sinds 2010 coör-
dinator van Dia-
conaal Centrum
De Bakkerij te
Leiden.

Zo vriendelijk en veilig als het licht,
zo als een mantel om mij heengeslagen,
zo is mijn God,
ik zoek zijn aangezicht,
ik roep zijn naam,
bestorm Hem met mijn vragen,
dat Hij mij maakt,
dat Hij mijn wezen richt.
Wil mij behoeden en op handen dragen.

Huub Oosterhuis

Het verhaal van de kruik en de waterdrager

Een waterdrager in India had twee grote kruiken; elke kruik hing aan één kant van een juk dat hij over zijn schouders droeg. Een van de kruiken had een barst, de andere kruik was helemaal gaaf. Terwijl de tweede kruik aan het einde van de weg -tussen de rivier en het huis van de meester- nog vol water was, was de gebarstenkruik nog maar halfvol. Zo ging dat twee jaar lang. De waterdrager leverde altijd maar anderhalve kruik water af in het huis van zijn meester.

De goede kruik was bijzonder trots op zijn prestaties; hij deed precies wat van hem verwacht werd. Maar de gebarstenkruik schaamde zich over zijn gebrek. Hij voelde zich ellendig omdat hij maar de helft kon presteren van wat de mensen van hem wilden. Omdat hij zichzelf twee jaar lang een mislukking had gevoeld, begon hij op een dag bij de rivier tegen de waterdrager te praten. "Ik schaam me. Ik wil me bij jou

verontschuldigen." "Waarom?"

"Omdat ik de laatste twee jaar steeds maar een halve portie water afleverde aan het huis van je meester. Door die barst in mij, verlies ik aldoor water onderweg. Door mij moet jij zo hard werken en krijg je niet het volle loon voor je inspanning," antwoordde de kruik.

De waterdrager begon te lachen en zei: "Als we dadelijk teruggaan naar het huis van mijn meester moet je eens goed opletten op jouw kant van de weg."

En inderdaad: toen ze de heuvel op liepen, zag de gebarstenkruik dat de berm volstond met wilde bloemen en dat troostte hem.

Toch voelde hij zich aan het einde van de reis weer ongelukkig: weer was de helft van het water weggegaan. Hij verontschuldigde zich opnieuw bij de waterdrager. De waterdrager bekeek de kruik en zei: "Heb je dan niet gezien dat er alleen maar bloemen groeien langs jouw kant van de weg? Ik had gezien dat je een beetje lekte; ik heb daar mijn voordeel meegedaan. Ik heb bloemzaadjes geplant aan jouw kant van de weg en elke keer als we terugkwamen van de rivier, heb jij ze water gegeven. Zo heb ik twee jaar lang telkens die wilde bloemen kunnen plukken om de tafel van mijn meester mee te versieren. Als jij niet zou zijn zoals je nu bent, zou er in zijn huis nooit zo'n bloemenpracht zijn."

4

De zieken bezoeken

Desirée van Keulen

zondag 31 maart 2019

lezing: 1 Kon. 19, 4-8

Het zal je maar gebeuren... Jarenlang doe je je uiterste best om te voldoen aan het ideaalbeeld van onze samenleving: een 'behoorlijke' fulltime baan met bijbehorend inkomen, een relatie, een eengezinswoning, een enthousiast verhaal over je laatste vakantie... Het kost je enorm veel energie om aan dat beeld te voldoen; een beeld waar je zelf ook aan meent te moeten voldoen. Misschien doe je je uiterste best om te verbergen hoe zwaar je dat valt.

Maar op een dag kun je het echt niet meer. Iedere kruik gaat net zolang te water tot hij barst. Noodgedwongen zie je onder ogen dat je niet voor de volle honderd procent mee kunt doen. Misschien haal je de vijftig procent... op een hele goede dag. Of je 'presteert' in de ogen van anderen (tijdelijk) helemaal niet meer.

En wat als je nooit meer in staat zal blijven om aan de maatschappelijke normen te voldoen? Word je dan nog gewaardeerd en met respect bejegend? Krijg je nog de kans om je talenten ergens in te zetten?

De kruik met barst heeft geprobeerd net zo veel water te dragen als de gave kruik. Maar hij heeft een barst. Mensen lopen soms ergens in hun leven een meer of minder ernstige barst op. Door een ziekte, door ervaringen in je jeugd of later.

Bij het vijfde werk van de barmhartigheid, 'het bezoeken van zieken', wordt in kerken - net als in onze maatschappij - snel gedacht aan mensen met een lichamelijke ziekte. Mensen die psychisch ziek, kwetsbaar zijn, komen minder in beeld.

Er lijkt een groter taboe op te rusten dan op een fysieke ziekte. En dat terwijl die grens tussen fysiek en psychisch ziek helemaal niet zo duidelijk is.

Waarom meer aandacht voor barsten in je lijf dan voor barsten in je geest? Is dat omdat lichamelijke ziektes zichtbaarder zijn? Een barst in je been, toon je aan met een foto. Maar hoe bewijs je een barst in je geest? Is het omdat wij geleerd hebben dat een mens alles kan, als hij maar verantwoordelijkheid neemt voor zijn eigen leven?

Ook de Bijbel lijkt meer oog te hebben voor mensen met een fysieke ziekte: een

blinde kan weer zien, een dove horen, een melaatse krijgt een gave huid. Zelfs als je deze wonderen opvat als beeldspraak, is het tekenend dat het vooral over mensen met een lichamelijke ziekte of beperking gaat. De Bijbel kun je dat niet kwalijk nemen. Men had geen kennis van ziekten van de menselijke geest. Natuurlijk waren er mensen wier geest ziek was. Denk aan het verhaal uit Lucas. De psychisch ernstig zieke man is geen 'ziek' mens, maar iemand die bezeten is door een legioen demonen. Jezus verjaagt de demonen en stuurt ze de dichtstbijzijnde kudde varkens in, on-

reine dieren. Even later zit de genezen persoon 'gekleed en bij zijn volle verstand' aan de voeten van Jezus.

Als ik dit verhaal lees, denk ik: "Was het maar zo gemakkelijk!" Ja, deze man is al jaren ernstig psychisch ziek: hij draagt geen kleren en woont in rotsgraven, een plaats voor doden; voor de veiligheid is hij geboeid aan handen en voeten. Zijn lijden is enorm. Maar dan heeft hij wel mooi 'mazzel': hij komt Jezus tegen en is op slag genezen! 'Gekleed en bij zijn volle verstand', voldoet hij weer aan de norm. Menig mens die psychisch ziek of kwetsbaar is, zou dit jaloers kunnen maken. Geen maandenlange wachtlijst voor een intakegesprek, geen therapeut die na dertig minuten probeert onopvallend op de klok te kijken. Geen GGD-arts die je zo snel mogelijk, liefst voor honderd procent, aan het werk moet zien te krijgen. Geen afspraken met een Sociale Dienst, aan handen en voeten gebonden aan budgetten en wettelijke bepalingen. Dat zijn geen gemakkelijke beschuldigingen aan het adres van welwillende hulpverleners, eerder kritische kanttekeningen bij onbehoorlijke barsten in onze samenleving.

Maar waar kun je als persoon met barsten in je geest, wel terecht in de Bijbel? Mij troost het verhaal van Elia. Elia's inspanningen het volk Israël over te halen Baäl links te laten liggen, lijken vergeefs. Tot overmaat van ramp staan Izebel en Achab, door Elia's acties, hem naar het leven. Gevlucht naar de woestijn, zit Elia onder een struik en verlangt naar de dood. Hij zegt: "Het is genoeg geweest,

Heer. Neem mijn leven, want ik ben niet beter dan mijn voorouders.” Dan valt hij in slaap. Ik ben geen psycholoog, maar ik heb de indruk dat Elia zwaar depressief is. Hij voldoet niet aan zijn eigen ideaalbeeld: “Ik ben niet beter dan mijn voorouders.” God moet hem zijn leven maar afnemen. Elia lijkt ook te vinden dat hij volkomen tekort is geschoten t.o.v. zijn opdrachtgever, God. En wat doet God? Neemt hij het leven van Elia? Als Elia slaapt, komt er een boodschapper van God. Een engel raakt hem aan en zegt: “Word wakker, eet wat.” Op de klacht, schuldbelijdenis van Elia, reageert God zeer zorgzaam: Elia wordt door een engel aangeraakt en gevoed. Geen kritiek, geen functioneringsgesprek... Maar de depressie is niet voorbij. Elia valt opnieuw onder de struik in slaap. Verlangt Elia nog steeds meer naar de dood dan naar het leven? Gods engel raakt hem opnieuw aan en vraagt Elia nu op te staan en te eten. De reis, Elia's levensreis, zou anders te zwaar voor hem zijn. Psychische ziekten, of dat nu depressies zijn waar je mee worstelt of een andere ziekte, kunnen zo heftig zijn dat voor jou sterven de meest wenselijke, de enige oplossing lijkt. En misschien is dat (voor jou) ook zo. Net als lichamelijke ziekten, kan een geestelijke ziekte zo ernstig zijn dat je, na jaren van strijden om beter te worden, ongeneeslijk ziek blijkt. Maar dan word je geconfronteerd met het feit dat je lichaam nog wel tot leven in staat is. In uiterste nood, kiezen mensen soms ervoor, hun leven te beëindigen zodat met hun lichaam ook hun

geest het op kan geven. Dat is intens triest voor de geliefden die achter blijven. Vaak lijkt er meer begrip te zijn voor iemand die lichamelijk ongeneeslijk ziek is dan voor iemand wiens geest ongeneeslijk ziek is. We accepteren eerder dat we niets meer kunnen betekenen voor iemand die fysiek ongeneeslijk blijkt dan voor iemand die psychisch ongeneeslijk ziek is. Nabestaanden blijven vol rouw achter, soms met begrip, soms vol onbegrip. Pijn, verdriet, vragen, woede, soms schuldgevoelens. Een van mijn collega's verloor haar dochter, na een gezamenlijke strijd van twintig jaar, aan zelfdoding. Haar dochter had euthanasie aangevraagd, maar - zo zegt haar moeder nu - ze kon niet langer meer wachten. Verhalen vertellen lukt mijn collega nu niet. Ze maakt collages die haar verhaal vertellen. Ze naait harten uit de kleding van haar overleden dochter en getuigt zo van haar liefde voor haar. Als omstanders rest ons zo dicht mogelijk nabij te blijven, zodat de nabestaanden zich niet óók nog in de steek gelaten en intens eenzaam voelen. Je zou wensen dat iedereen die zich 'waarde-loos' voelt, zo beroerd dat je niet verder meer wilt en kunt, op tijd en vaak genoeg wordt aangeraakt én gevoed. Elia hoeft God maar één keer aan te spreken. Je zou willen dat iemand snapt dat jij echt niet verder meer kunt. Dat iemand je vraagt: “Wat doe jij hier? Hoe ben jij in deze situatie verzeild? Wat zoek je in deze woestijn?” Elia krijgt de kans om zijn verhaal te doen, meer dan één keer! Elia vertelt God dat hij zich met volle overgave heeft ingezet, maar dat hij zijn

opdracht niet heeft volbracht. Hij voelt zich eenzaam en bang: 'Ik ben als enige overgebleven, en nu hebben ze het ook nog op mijn leven voorzien'. God wijst Elia de weg, zijn weg. Hij hoort wie hij als koning aan moet wijzen en wie hij tot zijn eigen opvolger kan zalven. Het lijkt wel of God zegt: 'Nog even Elia, dan mag je met pensioen. Dan krijg je rust.' God maakt hem geen verwijt. Bovendien hoeft hij niet langer voor zijn leven te vrezen.

Maar waarom Elia wel, en u en ik niet? Opgevoed met het geloof in 'Eén Almachtige God, die trouw houdt tot in eeuwigheid', is dat toch een vraag die vaak bij me is opgekomen. Wat moet je met zo'n verhaal? Is dit verhaal misschien een visioen, een voorbeeld van hoe het hoort te zijn in een rechtvaardige, liefdevolle wereld? Waar was God, waar is hij? Als hij zo almachtig is, laat hij je dan redden!

Misschien zijn er op de vraag waar God is, net zoveel antwoorden, als er mensen zijn die de vraag stellen? Waar hebt u God ervaren? In de nabijheid van trouwe vrienden? Als er onverwacht een vlinder door uw tuin fladdert? Als je een hulpverlener treft, die de regels zo ver mogelijk oprekt? Naast mensen die hun leven noodgedwongen zelf beëindigen, zijn er ook mensen die geestelijk chronisch ziek blijken. Of er wel bovenop komen, maar levenslang kwetsbaar blijven. Of, gelukkig, psychisch en emotioneel weerbaarder worden. Een aantal levenslessen rijker.

Zieken bezoeken... Heb je de moed

om een ernstig zieke op te zoeken?

Misschien zelfs in een psychiatrische instelling? Durf je in gesprek met een psychisch verward persoon? Heb je de openheid om van die ander te leren? Die ander, weet namelijk als geen ander, wat het is om te vechten voor genezing. Als geen ander kan hij of zij je vertellen wat een mens beschadigt, wat in onze maatschappij ziekmakend is, hoe een familiegeheim op je drukt... Maar wellicht ook, als je ernaar vraagt, kan hij of zij je vertellen, wat helpt, wat hem of haar heelt. Waar hij of zij van geniet, al lijkt het jou nog zo iets kleins. Een stukje van je tijd, van je aandacht, samen wandelen. Ooit vroeg iemand mij: "Waarmee kan ik jou helpen?" Open vragen kunnen een weg banen naar verbetering, genezing voor degene die ziek is, maar ook voor verbeteringen in onze maatschappij. Ervaring met psychische barsten, kan helpen voorkomen dat er nog meer mensen met psychische barsten komen, onze maatschappij nog verder verziekt raakt. Naast wat je wel kan zeggen, vragen, zijn er ook opmerkingen die je beter na kunt laten. Soms maak je die, goed bedoeld, of omdat je niet weet wat je anders zou moeten zeggen. Het zijn gemeenplaatsen: 'Iedereen is wel eens somber'. 'Ga iets leuks doen!'. 'Je komt er altijd sterker uit te voorschijn'. 'Alles heeft een bedoeling'. U heeft ze vast ook wel eens naar uw hoofd gekregen. Een gemeenplaats doet nooit recht aan die ene persoon met zijn unieke ervaringen. Wees er voorzichtig mee. Volgens de Bijbelverhalen is God helemaal niet afkerig van mensen

die afwijken van ‘de maatschappelijke norm’. In veel verhalen wordt openlijk gekozen voor mensen aan de zelfkant van de samenleving. Vrouwen krijgen meer kansen, ongeletterde vissers, ruwe herders. Daar kunnen we, als geloofsgemeenschap, wellicht van leren.

Waar halen wij kracht en wijsheid vandaan om mensen die dat hard nodig hebben, te steunen? Daar lijkt een gemeenschap voor nodig te zijn. Voor een individu is het gauw te zwaar. Laten we, als gemeenschap, luisteren naar de wijsheid van mensen die een barst hebben opgelopen. Al die mensen die ‘anders’ zijn, krijgen in de bijbelverhalen een rol. Vaak zelfs een sleutelrol. Vissers worden vissers van mensen, herders gaan als eerste op kraambezoek bij Maria en Jozef, een vrouw herkent als eerste Jezus bij zijn graf... Háár wordt gevraagd zijn opstanding verder te vertellen. De steen die door de bouwers is afgekeurd, wordt een hoeksteen. Mensen die niet makkelijk een plek in een maatschappij krijgen, hebben soms andere talenten dan ze zelf dachten. Of ze hebben wel degelijk iets tot stand gebracht, maar het is niemand opgevallen. Soms hebben ze het zelf niet eens gezien. Net als de kruik in het verhaal. Met wat hulp van de waterdrager, die zag dat de kruik water morste, heeft de gebarsten kruik bloemetjes laten opbloeien. Ergens langs zijn levensweg...

Kunnen wij als gemeenschap op zoek naar hoe iedereen een rol kan spelen? Net zoals in bijbelverhalen? Hoe verlagen wij onzichtbare drempels? Door

vragen te stellen en door te luisteren naar de verhalen van mensen die het weten kunnen. Toegegeven: ‘Het is maar een verhaal...’ ‘Een verhaaltje...’ ‘Je kan me nog meer vertellen...’ ‘Ik geloof niet in sprookjes...’

Als verhalenverteller, word ik niet blij van deze gemeenplaatsen over verhalen. Verhalen kunnen getuigen van ervaringen, mogelijkheden en visioenen. Eén verhaal kan nooit alle wijsheid bevatten. Maar de Bijbel staat vol verhalen. Ook boeken uit andere levensovertuigingen, staan vol verhalen. Verhalen worden verteld, gezongen, geschreven, geschilderd, gedicht... Ook één meditatie kan niet alles vertellen, bevat niet alle antwoorden. Reden te meer om te blijven vertellen, te blijven luisteren en te blijven vragen. In de hoop dat bloemen en mensen opbloeien, niet alleen langs de hoofdweg, maar ook langs zanderige voetpaden.

Desirée van Keulen is verhalenverteller en is sinds jaar en dag verbonden aan Het Verhalenrijk.

Op mijn levenslange reizen

Op mijn levenslange reizen
twijfel, donker achtervolgt mij
liefde, blind, holt voor mij uit
zing ik steeds op andere wijzen
Over wie ik niet kan spreken zing ik:
'ooit mijn hart te breken,
ooit mijn hart voor jou te breken'.

Opgereisd, pas halverwege,
met een keel kapot gezongen,
met een hart voor wie gebroken
kruip in onder dorenstruiken,
druk mijn ogen in de aarde,
smeeek dat nu het eind zal komen,
smeeek de dood dat hij zal komen.

Spoorloos trok voorbij de twijfel, waar ik lag.
De liefde keerde, zag mij, bracht mij drank en spijs,
deed mij opstaan uit de dood.
Nog een leven zal ik reizen.
Nooit meer zonder reisgenoot.

uit: Huub Oosterhuis - *Nooit meer zonder reisgenoot*

In de Veste van Gouda, waar ik wijkpredikant ben, is ons thema 'de werken van barmhartigheid'. Naast de bekende zeven werken hebben we daarbij nog het achtste werk genomen dat de huidige paus onlangs toevoegde en wel 'de zorg voor ons gemeenschappelijk huis', onze aarde.

We zijn met dit thema twee jaar onderweg. Die twee jaar knippen wij in verschillende perioden waarin steeds één werk van barmhartigheid centraal staat. Naast een viering, een lezing, een film, doen we dan ook steeds iets concreets. Dat maakt het tastbaar ook voor jongeren en kinderen.

5

De dorstigen laven

David van Veen

zondag 7 april 2019

lezing: Joh. 4, 1-30

Inleiding

Fijn dat ik vandaag mag spreken over het werk van barmhartigheid dat luidt ‘de dorstige laven’.

Dat klinkt zo op het eerste gehoor als een goede titel voor een gemiddelde Suske en Wiske, maar als we het werk echt tot ons door laten dringen, dan weten we hoe levensreddend dit werk kan zijn, want je zou maar echt dorst hebben. Wij kunnen ons dat denk ik maar ten dele echt voorstellen. Ja, dorst hebben we allemaal wel eens, maar echt dorst waar je leven van afhangt dat is iets dat we soms op onze televisies zien, maar waar we ons vaak maar weinig bij kunnen voorstellen.

En ook via de kerken gaat er veel geld naar dit werk van barmhartigheid. Om op die plekken waterputten te slaan, zodat mensen net als in het verhaal van vandaag, met emmers en kruiken water kunnen gaan halen. Water, zodat er leven mogelijk is.

Toch wil ik vandaag vooral ook de geestelijke lezing van deze dorst benadrukken. Geheel in lijn met het verhaal van de vrouw bij de put die Jezus ontmoet.

Natuurlijk, ook zij moet water halen om te kunnen leven, maar Jezus brengt haar ook op een ander spoor, het spoor van het levend water dat haar geestelijke dorst kan vervullen.

In dit verhaal openbaart Jezus zich als een soort therapeut. Nu is dat natuurlijk een woord dat we er met de taal van nu opplakken. Een woord dat de wereld van de psychologie oproept. Daarin gaan mensen in therapie als ze vastgelopen zijn, problemen psychisch te groot zijn geworden en zij met behulp van een professioneel toch verder proberen te komen.

Het is goed dat die psychologische benaderingen er zijn en dat er vele therapieën en therapeuten zijn om mensen van vandaag daarin te helpen en bij te staan. Ook predikanten en pastoraal werkers maken volop gebruik in hun pastoraat van de inzichten in de psychologie. Toch zijn zij geen therapeuten en is het vooral de kunst te weten wanneer je moet doorwijken.

In die zin wil ik met door Jezus hier ‘therapeut’ te noemen zeker niet suggereren dat Jezus daarmee het antwoord is op alle onze problemen. Het geloof is zeker een bron van kracht, maar sommi-

ge problemen van mensen zijn niet te vergeestelijken maar behoeven naast een luisterend oor, aandacht en gebed vooral de psychologische hulp van een professionele therapeut.

Nee, in het geloof gaat het veel meer om een therapeutische benadering van de mens an sich. Wie is de mens? Waarom zijn mensen zoals ze zijn? Wat belemmert hen? Wat maakt hen gelukkig? Wat is hun dorst?

Geloven kan zo veel te bieden hebben voor de geestelijke ontwikkeling van de mens. En die geestelijke ontwikkeling heeft alles te maken met onze psyché, met wie wij zijn en hoe wij onszelf onder ogen komen. De levensvragen die ieder mens op zijn weg ontmoet.

Het is op die weg dat de religieuze tradities richtingen wijzen en mensen niet alleen wijzen op God, maar ook uitnodigen om de weg van introspectie te gaan d.w.z. de weg van het naar binnen kijken, van jezelf onder ogen komen.

Dat is al een oude weg. Een weg die vooral binnen de monastieke tradities wordt bewandeld. Soms zijn wij die weg kwijt geraakt in de kerk. Dan werd er vooral over God gesproken en wat we moesten geloven: dat stond vast. Wie jijzelf was, was daarin minder belangrijk. Toch hebben die oude monniken niet alleen ontdekt dat 'jezelf ontdekken' een belangrijke taak is voor je innerlijke ontwikkeling, maar dat dit inzicht in jezelf ook de voorwaarde is voor de ontmoeting met God. *"Wil je beseffen wie God*

is, leer dan eerst jezelf kennen."

Veel mensen zijn in onze dagen God kwijtgeraakt. Veel mensen zijn echter ook in zichzelf verloren geraakt. Ik ben er van overtuigd dat het geloof daarin wegen wijst. Wegen om onszelf echt te ontmoeten, zodat we ook God kunnen ontmoeten. Ik denk dat dit ook het kader is waarmee we het verhaal van Jezus als therapeut in ontmoeting met de Samaritaanse vrouw kunnen verstaan.

Jezus bevrijdend handelen richt zich op de vrouw om zichzelf onder ogen te komen waardoor ze ook God op een andere manier onder ogen kan komen. Ze mag leren haar dorst te lessen. Dat is de geestelijke weg die een mens kan gaan in het leven. Een weg die Johannes hier dus beschrijft in een notendop.....

Overweging

Er was eens een man die zich zo aan zijn eigen schaduw ergerde, die zo ongelukkig was over zijn eigen voetstappen, dat hij besloot om ze achter zich te laten. Hij zei tegen zichzelf: ik loop er gewoon voor weg. Dus stond hij op en liep weg. Maar elke keer als hij zijn voet neerzette, had hij weer een stapje gedaan en zijn schaduw volgde hem moeiteloos. Hij zei tegen zichzelf: ik moet harder lopen. Dus liep hij harder en harder, net zo lang tot dat hij dood in elkaar zakte. Als hij gewoon in de schaduw van een boom was gestapt, was hij van zijn eigen schaduw verlost geweest, als hij was gaan zitten, waren er geen stappen meer geweest.

Maar daar had hij niet aan gedacht.

Aldus een oud verhaal. Maar hoe waar juist ook in onze dagen.

De goede voornemens aan het begin van dit jaar zijn inmiddels al lang weer verdampd en vaak ligt er een grote druk op onze schouders. Veel mensen komen tegenwoordig niet op het idee om in de schaduw van een boom te gaan zitten, maar lopen liever voor zichzelf weg. Zij komen nooit tot rust, maar lopen zich soms zelfs inderdaad dood.

Omdat ze te druk zijn met hun verantwoordelijke baan, omdat de zorgen over morgen drukken op hun schouders, omdat als ze onder die boom gaan zitten ze opeens ook hun verlangens, hun angsten, hun schuld onder ogen moeten komen, omdat ze liever doorrennen zodat het lijkt alsof dood en vergankelijkheid niet bestaan. En zo lopen, rennen velen voor zichzelf weg en komen zichzelf nooit echt onder ogen.

En toch zijn het de monniken geweest die de oude wijsheid gevonden hebben dat het juist goed is om te gaan zitten in de schaduw van die boom, om jezelf en je eigen schaduw juist wel onder ogen te komen. Zij zeggen: er is innerlijke rust te vinden als je de weg gaat die loopt via eerlijke zelfkennis en zelfontmoeting naar God. Zodat waar wordt wat ook kerkvader, de heilige Augustinus ontdekte: onrustig is ons hart totdat het rust vindt in U.

Ook de Samaritaanse vrouw in het verhaal van vandaag lijdt aan zichzelf en lijdt aan die rusteloosheid. Ook de vrouw

denkt rust te kunnen vinden, maar juist niet in zichzelf, maar juist door van de confrontatie met zichzelf weg te lopen.

Overigens ook van de confrontatie met anderen want normaal gaan de vrouwen samen en is waterputten hét moment van ontmoeting. Maar ook die ontmoeting gaat de Samaritaanse vrouw juist uit de weg.

Misschien was ze het zat om met zichzelf geconfronteerd te worden doordat die andere vrouwen haar wezen op haar onvermogen om lief te hebben? Immers zelfs met de vijfde man wil het niet lukken.

Of misschien was die vijfde man wel een man van een andere vrouw en lag ze er om die reden uit bij andere vrouwen.

Dat ze die ontmoeting uit de weg gaat, blijkt wel uit het moment dat ze gaat waterputten. Een Zulu-vrouw uit Zuid-Afrika reageerde op dit verhaal door te zeggen: Wat vreemd dat die vrouw om twaalf uur water gaat halen? Wie doet dat nou op het heetst van de dag? Dan gaat echt niemand het huis uit. En inderdaad: dat is nu precies de reden waarom de Samaritaanse vrouw juist dán gaat, zodat ze niemand tegenkomt en daardoor ook zichzelf uit de weg kan gaan.

Hoe dan ook, op het heetst van de dag gaat deze vrouw, die ongelukkig is in de liefde, waterputten om iedere ontmoeting maar uit de weg te gaan. Maar bij de put aangekomen, zit daar een man – weer een man!-. Het is Jezus en Jezus gaat de ontmoeting niet uit de weg. Hij vraagt de vrouw om water, want hij heeft dorst.

Het is overigens heel bijzonder dat Jezus

deze ontmoeting aangaat, want hij had deze ontmoeting gemakkelijk uit de weg kunnen gaan. Voor een man was het namelijk ongepast een onbekende vrouw zo aan te spreken. En daarbij was ze ook nog eens een Samaritaanse. En Joden gingen niet met Samaritanen om. Samaritanen vonden zij een sekte die maar een gedeelte van de bijbel lazen en de heilige plek niet in de tempel in Jeruzalem zagen, maar op de nabijgelegen berg Gerizim. Jezus had dus gemakkelijk deze ontmoeting uit de weg kunnen gaan. Sterker nog: het zou gepast geweest zijn.

De vrouw geeft het hem dan ook onmiddellijk terug: “Hoe kunt u, als Jood mij nu om drinken vragen? Ik ben immers een Samaritaanse.”

Maar dan maakt Jezus een verrassende wending. Hij probeert de vrouw tot ontwaken te brengen, tot inzicht, tot een ontmoeting met zichzelf, want Jezus peilt bij deze vrouw een diep verlangen dat onvervuld is gebleven. Ook de vrouw heeft dorst zou je kunnen zeggen en dus zegt Jezus: “Als u wist wat God wil geven, en wie het is die u om water vraagt, zou u hem erom vragen en dan zou hij u levend water geven.”

Het is werkelijk prachtig hoe dat hier in dit verhaal gaat. Jezus, heeft dorst en vraagt de vrouw om water, maar door dit antwoord probeert Jezus naar een andere niveau te gaan, want ook de vrouw heeft dorst, geestelijk dorst, en met het levende water dat Jezus geeft kan ook zij haar dorst lessen. Voor altijd.

Maar durft te vrouw zo diep in zichzelf te putten? Nee, liever blijft de vrouw aan de oppervlakte. Het is niet eenvoudig om jezelf onder ogen te komen. Ze blijft aan de oppervlakte, neemt Jezus' woorden letterlijk: “Hoe kunt u mij nu water geven? De put is diep en u heeft geen eens een emmer bij u.” Jezus probeert het nog eens: “Iedereen die dit water drinkt zal weer dorst krijgen, maar wie het water drinkt dat ik hem geef, zal nooit meer dorst krijgen. Het water dat ik geef, zal in hem een bron worden waaruit water opwelt dat eeuwig leven geeft.”

Maar ook nu houdt de vrouw de deur van

haar hart gesloten en weer interpreteert de vrouw de woorden van Jezus letterlijk. Handig, denkt ze, zulk water. Hoef ik überhaupt niet meer naar die put te komen. Hoef ik helemaal geen anderen meer te ontmoeten! Heb ik eindelijk rust. Dan zegt Jezus: "Ga u man eens roepen." Oei. Die komt aan. Dat doet pijn. Het is een klein staaltje van paradoxale therapie die Jezus hier toepast. Zo roept Jezus plotseling even die andere werkelijkheid wakker. Die werkelijkheid waarin ze niet in staat is om lief te hebben. En even valt het doek van de illusies die ze zichzelf voorhoudt en voordat ze het weet, antwoordt ze: "Ik heb geen man."

Door als een paradoxaal therapeut te vragen naar haar man breekt hij, als met een shock, even haar werkelijkheid open.... Ik heb geen man, zegt ze... Even laat ze haar ware gezicht zien. Even gaat de deur van haar hart open.

"U hebt gelijk als u zegt dat u geen man hebt," zei Jezus. "U hebt vijf mannen gehad, en degene die u nu hebt, is uw man niet. Wat u zegt is waar."

Nu moeten we zijn antwoord goed verstaan, want Jezus spreekt hier geen oordeel uit, verwijt haar niets. Jezus benoemt enkel wat hij waarneemt. Namelijk dat iedere relatie die deze vrouw is aangegaan, mislukte. En in die mislukte relaties ziet hij alleen maar haar onvervulde verlangen naar liefde.

Jezus biedt haar het levende water van God zelf aan, ik denk dat we dit water mogen horen als: Gods onvoorwaardelijke liefde. Als wij drinken van dat water

dan hoeven wij niet langer gedreven te worden door onze dorst, door onze onrust, maar mag ons onrustige hart rust vinden bij God. Wie je ook bent en waar je ook vandaan komt: kom jezelf onder ogen: je mag thuiskomen bij God die onvoorwaardelijk van je houdt. Dat is de bevrijdende boodschap die Jezus brengen wil.

En als je die weg durft te gaan, dan komt het zwaartepunt van je leven niet bij jezelf te liggen. Als Gods liefde je bron is hangt niet alles van jou af of van de overspannen verwachtingen van anderen. Vaak zitten wij mensen onszelf in de weg, terwijl als je dat onder ogen durft te komen en los durft te laten in Gods liefde, er ruimte kan komen. Ruimte om ook te ontvangen. Ruimte om God te ontmoeten. Innerlijke rust.

De vrouw lijkt echter nog één afleidingsmanoeuvre in zetten, want als Jezus als profeet dit allemaal weet, dan weet hij vast ook wel waar zij God zou moeten aanbidden. In Jeruzalem zoals de Joden zeggen of hier op de berg Gerizem zoals haar Samaritaanse traditie?

Dit lijkt een wat wonderlijke beweging binnen dit verhaal, maar ik denk dat de evangelist Johannes hier de volgende stap op de geestelijke weg laat zien. De stap om van de ontmoeting met jezelf tot de ontmoeting met God te komen. Wat vaak een leven lang duurt, gebeurt hier als het ware in één verhaal. En daarom volgt hier deze wat wonderlijke beweging doordat de vrouw vraagt waar zij God zou moeten aanbidden....

Want zoals de vrouw vastzat in haar leven, kun je ook vastzitten in je religie. Ook geloven kun je aan de oppervlakte houden door je vast te grijpen aan uiterlijkheden, aan gevestigde tradities en hoe dingen horen. Maar vind je daar God? Kun je zo God ontmoeten in je leven? Nee, zegt Jezus. Het gaat niet om Jeruzalem, niet om Rome of Mekka. Jezus is hier werkelijk revolutionair, want eigenlijk ontheiligt hij de religies en maakt de mens zelf tot 'heilige plaats' waar God als bron te ontdekken valt. Jezus verinnerlijkt hier de religie. Hij zegt: "Noch in Jeruzalem. Noch op deze berg. Wie de Vader echt aanbidt, aanbidt hem in geest en in waarheid." Natuurlijk kunnen rituelen helpen ons leven in te richten, natuurlijk is het goed dat wij hier in deze eeuwenoude kerk samen zijn om vanuit allerlei richting hier ons leven en geloven te delen en God onze dank en lof te geven, maar ten diepste is ontmoeting met God: de weg naar binnen, naar het geheim, het mysterie, gaat het om de eredienst van ons hart.

Dat is precies de omgekeerde weg van wat vaak van religie is gemaakt. Waar tradities versteenden, God wikte en beschikte en dominees en ouderlingen blijkbaar precies wisten hoe Hij dat deed. En wie aan dit keurslijf wist te ontsnappen keerde vaak voor eens en altijd de kerk en het geloof de rug toe, ook al is er inmiddels in die kerk veel veranderd. En vaak worden zij die zich destijds afkeerden van de kerk eigenlijk nog steeds door diezelfde versteende religie van weleer

gedefinieerd. Ze hebben er alleen een 'minteken' voor geplaatst terwijl de verandering en vernieuwing aan hen voorbij ging.

Tomas Halik zei het als volgt: "Atheïsme, religieus fundamentalisme en het enthousiasme van een al te gemakkelijk geloof hebben als opvallende gelijkenis dat ze snel klaar willen zijn met het mysterie dat we God noemen... Maar met het mysterie mag je nooit klaar zijn. Anders dan problemen kun je het mysterie niet oplossen. Je dient geduldig op de drempel er van te staan, er in te vertoeven, het in jezelf, in je hart te dragen..."

Dat sluit toch aan bij die woorden van Jezus dat het niet gaat om Jeruzalem, niet om Rome of Mekka, maar om ons hart waar God als bron van levend water te ontdekken valt. Wij moeten God dus de ruimte laten, de ruimte van ons hart en alleen dán kunnen wij in ons hart God ontmoeten als een mysterie dat ons omhult, vervult, maar ook als een geheim dat ons verwart. We kennen Hem niet en toch zijn wij geraakt.

In ons verhaal houdt de vrouw zichzelf niet langer gevangen, zoals ze ook God niet langer gevangen houdt in hoe het hoort, hoe het moet, in dat wat ze zichzelf oplegde. Ze is bevrijdt van haar denkbeelden en haar angsten. De ontmoeting met haarzelf is een ontmoeting met God geworden die haar raakt en verwart. En ze snelt terug om het ook aan anderen te gaan vertellen.

Ze rent terug. Ze liet zelfs haar kruik staan, zo staat er geschreven.

En dat staat er natuurlijk niet voor niets geschreven. Die kruik had ze namelijk niet meer nodig, want haar echte dorst was nu voor altijd geleest.....

Amen

Ds. David van Veen studeerde theologie in Utrecht. Hij was predikant in Landsmeer en Reeuwijk. Sinds 2018 staat hij in De Veste van Gouda.

Veel te laat heb ik jou lief gekregen

Veel te laat heb ik jou liefgekregen
schoonheid wat ben je oud wat ben je nieuw

Veel te laat heb ik jou liefgekregen.
Binnen in mij was je, ik was buiten
en ik zocht jou als een ziende blinde
buiten mij, en uitgestort als water
liep ik van jou weg en liep verloren
tussen zoveel schoonheid die niet jij is.

Toen heb jij geroepen en geschreeuwd,
door mijn doofheid ben jij heengebroken.
Oogverblindend ben jij opgedaagd
om mijn blindheid op de vlucht te jagen.
Geuren deed jij en ik haalde adem,
nog snak ik naar adem en naar jou.
Proeven deed ik jou en sindsdien dorst ik,
honger ik naar jou. Mij, lichtgeraakte,
heb jij doen ontbranden. En nu brand ik
lichterlaaie naar jou toe, om vrede.

Huub Oosterhuis - naar Augustinus: Belijdenissen

6

De gevangenen bezoeken

Maria Draaijers

zondag 14 april 2019 (Palmpasen)

lezings: Hand. 12, 1a, 6-9, Marc. 11, 1-2, 7-11a; 14, 1-2, 10-13, 16-31

Als mensen mij de afgelopen twaalf jaar vroegen ‘Waarom ben je in de gevangenis gaan werken?’ antwoordde ik niet met de woorden uit Mattheüs 25 dat je als volgeling van Jezus hongerigen moet voeden, naakten moet kleden en gevangen moet bezoeken, maar beriep ik mij op de woorden uit Lucas 4 waarin Jezus zegt: ‘in Mij zijn de woorden van Jesaja vervuld ‘De Geest van de Heer rust op mij, want hij heeft mij gezalfd. Om aan de armen het goede nieuws te brengen heeft hij mij gezonden, om aan gevangenen hun vrijlating bekend te maken en aan blinden het herstel van hun zicht’.

Als dit thema binnen de gevangenis-muren ter sprake komt is er dan altijd wel een slimmerik die roept: ‘als je mij vrij wil laten, geef me dan je sleutels maar....’ Afgezien van het feit dat je met mijn sleutels alleen de deuren in de kerkzaal, onze werkkamer en de wc kan openen, is dit wel een mooie aanleiding om uit te leggen dat gevangenschap niet alleen een uiterlijke situatie is van opgesloten zijn binnen de muren van een penitentiaire inrichting, maar, misschien

nog veel meer, een innerlijk opgesloten zitten in de uitzichtloze ruimte van schaamte en schuld, van verdriet en twijfel, van verslaving en obsessies. Een geestelijke gevangenis waarin niet alleen gedetineerden opgesloten kunnen zitten.

Vanuit die gedachte heb ik ook de icoon geschilderd die hiernaast staat afgedrukt en die in Zoetermeer op mijn werkkamer hing. Petrus, een man met fouten en tekorten, zit geboeid in een gevangenis. Zijn leven is ingeperkt, hij is aan handen en voeten gebonden. Een engel van godswege bezoekt hem in zijn beperking, in zijn eenzaamheid, zijn uitzichtloosheid en verbreekt de ketenen die het hem onmogelijk maken om voluit te leven. Hij ervaart het als een visioen, dat werkelijkheid kan worden.

Als gevangenispastor, als geestelijk verzorgers proberen we, een beetje zoals die engel, gedetineerden de ruimte en de vrijheid te bieden om zichzelf weer als een heel mens te ervaren, als een geliefd kind van God. Weliswaar een mens die fouten heeft gemaakt, die anderen leed heeft berokkend, soms zoveel leed dat

het voor mensen bijna onvergeeflijk is, maar - ondanks alles - iemand met behoefte aan aandacht, steun en erkenning. Bezocht worden door mensen die hen als mens serieus nemen en respecteren is voor gevangenen van onschatbare waarde.

Gedetineerden zien in hun dagelijks leven, soms vele jaren lang, alleen maar

mensen die ervoor betaald worden om met hen om te gaan. Bewakers, maatschappelijk werkers, psychologen en ook geestelijk verzorgers hebben, als het goed is, ooit uit persoonlijke motieven voor dit werk gekozen, maar bezoeken vervolgens iedere individuele gedetineerde omdat ze daartoe contractueel verplicht zijn.

De enige mensen die een gedetineerde

bezoekt om wie hij als mens is, om wat hij als persoon betekent, zijn de drie familieleden of vrienden die hem éénmaal per week een uurtje mogen bezoeken. Maar ook die bezoeken voelen niet echt vrij of ontspannen. Vanwege de veiligheid worden bezoekers gecontroleerd en vaak gefouilleerd, de gesprekken worden met camera's bekeken en gemonitord. Het protocol bepaalt, niet de humaniteit. Een voorbeeld: er staan drie stoelen, dus er mogen maar drie mensen op bezoek komen. Dat betekent dat een moeder met drie kleine kinderen één kind thuis moet laten. Ook als de jongste van zes maanden niet eens op een stoel zou kunnen zitten, maar alleen bij moeder op schoot. De regel van drie geldt onverbidlijk. Maar er zijn gelukkig ook andere bezoekers, mensen die op vrijwillige basis allerlei taken verrichten die gedetineerden ten goede komen. En dan heb ik het over de tientallen mensen die wekelijks naar de gevangenis komen om in de kerkdiensten voor de muziek of voor de koffie te zorgen, die assisteren bij gespreksgroepen en projecten of ook individuele gedetineerden opzoeken en begeleiden, binnen en buiten de gevangenis. Meestal zijn dit christenen die daarmee gehoor geven aan de oproep van Jezus in Mattheüs 25, in sommige jongerengroepen ook wel M25 genoemd. Dat deze mensen door weer en wind, op alle zon- en feestdagen, vaak jarenlang, trouw hun diensten aan de gedetineerden aanbieden, wordt door hen zeer gewaardeerd. Zij beseffen dat deze mensen dat

niet doen vanwege geld of enig ander belang, maar enkel en alleen om er te zijn voor hen. Gedetineerden voelen zich door deze vrijwilligers serieus genomen, door hen voelen zij zich weer mensen die de moeite waard zijn. En dat heeft ook zijn uitwerking. Een positieve bejegening roept ook een positieve tegenbeweging op. Soms onverwacht, voor alle betrokkenen.

Een voorbeeld: de afgelopen acht weken heeft een groep van zes vrijwilligers samen met mij en de dominee een zogenaamde Alpha-cursus gegeven. Acht zaterdagochtenden kwamen zij in de gevangenis om met zo'n 25 gedetineerden ervaringen uit te wisselen over de belangrijkste thema's uit het christelijk geloof: Wat is geloof eigenlijk, wie of wat is God, wat betekent Jezus voor ons, hoe kun je bidden etc.

Deze vrijwilligers komen uit verschillende kerkelijke gemeenten in Zoetermeer en Alphen aan den Rijn. Andere kerkleden bakken taarten die op deze ochtenden worden uitgedeeld en op de zogenaamde dag van de heilige Geest wordt door hen zelfs een heel buffet met soep, salades en warme gerechten klaargemaakt. De gedetineerden waren onder de indruk van de belangeloze inzet van zoveel vrijwilligers en als blijk van hun dankbaarheid bood één van de gedetineerden twee weken geleden aan om voor de laatste bijeenkomst, gisteren, uit eigen middelen, een grote pan bami voor alle aanwezigen klaar te maken. Vervolgens sloten andere gedetineerden daarbij aan

door de ingrediënten voor saté en zoetzure salade te gaan bestellen in de gevangeniswinkel. Ik was en ben zeer geraakt door dit bewijs van ‘wie goed doet, goed ontmoet’, oftewel ‘wie onbaatzuchtig geeft, nodigt de ander uit tot dezelfde belangeloosheid.’ Voor mij, en niet alleen voor mij, is hier Gods Geest aan het werk en worden de woorden van Jezus waargemaakt: ‘Wat je aan de minsten der mijnen hebt gedaan heb je aan Mij gedaan’.

Vandaag is het Palmzondag. En dan is het niet zo moeilijk om, als het over ge-

vangenen gaat, niet alleen aan criminelen te denken. In deze week staan we, nog meer dan andere weken, stil bij het feit dat ook Jezus gevangen werd genomen, op beschuldiging van godslastering, dat hij een dubieus proces kreeg en ter dood werd veroordeeld.

Wie waren zijn ‘bezoekers’, wie waren hem persoonlijk nabij, en hóe stonden zij hem bij?

In het evangelie van vandaag worden twee van hen bij name genoemd.

Petrus, de man van emoties en impulsieve acties. Die met heel zijn hart zijn liefde voor en trouw aan Jezus belijdt, maar als puntje bij paaltje komt zwicht voor zijn angst om hetzelfde lot te ondergaan als Jezus en dan iedere betrekking met Jezus ontkent. In hem herkennen wij allen die in geval van onrecht zwijgen of een andere kant opkijken. ‘Wir haben es nicht gewusst’, wij hebben er niets mee te maken, wij houden ons erbuiten, we nemen geen verantwoordelijkheid.

De ander is Judas. Alle eeuwen door hebben mensen zich afgevraagd wie deze mens is.

Het evangelie zegt: hij is één van de twaalf. Dat betekent niet alleen dat hij dag en nacht met Jezus leefde en dat hij uit vrije wil alles had verlaten om Jezus te volgen. Maar ook, en nog veel onbegrijpelijker: dat Jezus zélf hem had geroepen, had hem uitgekozen. Vanaf het begin wist Jezus dat Judas hem verraden zou en toch werd hij uitgekozen.

En al degenen die hij uitnodigde en die hem volgden had hij lief. Betekent dit dat

Jezus zelfs zijn verrader zijn liefde wil tonen en bewijzen?

Er wordt wel gezegd dat Judas slechts het instrument was om Gods wil te voltrekken. Dat zou hem kunnen vrijpleiten. Desalniettemin zegt Jezus: 'Wee de mens door wie de Mensenzoon uitgeleverd wordt: het zou beter voor hem zijn als hij nooit geboren was.'

De kus die zij uitwisselen in de hof van Olijven is zo een ultiem teken van de verbondenheid van Jezus en Judas, maar ook de diepste uitdrukking van wat hen van elkaar scheidt.

En zo staat Judas voor al die mensen die soms het grootste leed berokkenen aan hen die zij juist het meest liefhebben.

Omdat, bij voorbeeld, geliefden niet aan hun verwachtingen voldoen, of kinderen als bezit worden beschouwd waar je mee kunt doen wat je wilt.

Maar de komende week draait het bij uitstek om die gevangene, Jezus, die zich vrijwillig overgeeft aan zijn vervolgers.

Die bereid is te sterven voor zijn idealen, voor de verlossing van mensen. Die zijn leven geeft opdat anderen leven. Die zijn roeping om het goede nieuws van Gods liefde en gerechtigheid te verkondigen heeft waargemaakt door blinden te laten zien, door verlamden te laten lopen en mensen te bevrijden van hun demonen.

Dit besef deed de Romeinse centurio onder het kruis uitroepen: 'Werkelijk, deze mens was Gods Zoon.'

Na zijn dood en verrijzenis beseften zijn volgelingen dat ze zijn levenswijze moesten voortzetten: zieken genezen,

boze geesten uitdrijven. En ontelbare mensen hebben dat gedaan en doen dat nog steeds. Nog steeds zijn mensen, in Jezus' naam, bereid om zich in te zetten voor vrede en gerechtigheid, voor heilheid van de schepping.

En velen gingen zover dat zij daarvoor hun leven op het spel zetten en niet zelden verloren.

Enkele namen uit de laatste eeuw: Titus Brandsma, Oscar Romero, Martin Luther King, de zeven benedictijner monniken uit Tibhirine, Algerije over wie ik twee jaar geleden sprak.

Vandaag wil ik iemand anders als inspirerend voorbeeld in herinnering roepen: Dietrich Bonhoeffer.

De kerk van Christus is een kerk van heiligen maar ook een kerk van zondaars.

De zonden van Petrus en Judas duiken ook in de geschiedenis van de kerk in

telkens andere gedaanten op. Daarom schreef Dietrich Bonhoeffer in 1934:

het nationaalsocialisme heeft het einde van de Duitse kerk met zich meegebracht. Hij reageerde daarmee op de

oprichting van de Reichskirche (de Rijkskerk) waarin alle protestantse kerken onder één centraal gezag werden

gesteld, dat onderworpen was aan de nazi-wetgeving. Dit hield o.a. de zogenaamde

Arische paragraaf in: de uitsluiting van joodse gelovigen uit christelijke kerken.

Uit verzet hiertegen werd de Bekennende Kirche (de belijdende kerk) opgericht die

echter al snel, onder druk van de politie, ondergronds moest gaan.

Bonhoeffer was één van de vele getuigen van het verzet tegen het nazisme op grond van het evangelie én hij sprak zich uit tegen het zwijgen van de kerk inzake Jodenvervolging en het rechtvaardigen van (oorlog) geweld. Hij werd op 9 april 1945 na een schijnproces opgehangen. De arts van concentratiekamp Flossenbürg verhaalt over zijn executie: 'Door een halfopen deur zag ik in een cel van de gevangenenbarak dominee Bonhoeffer op zijn knieën. Hij was aan het bidden voordat hij zijn gevangenskleren uitdeed. Hij was verdiept in een intiem gebed tot God. De volledige overgave in gebed van deze bijzonder sympathieke man en zijn totale opname in de zekerheid verhoord te worden, heeft mij diep geraakt. Ook daarna, op de plaats van het vonnis, zei Bonhoeffer een kort gebed. Daarna ging hij rustig, moedig en vastberaden het trapje op onder de galg. De dood trad na enkele seconden in. In de bijna vijftig jaar van mijn praktijk als geneesheer, heb ik nooit een man zien sterven in zo'n overgave aan de wil van God.'

In deze woorden horen we de echo van de woorden van de centurio onder kruis. De dag voor zijn dood, 8 april, was Bonhoeffer gevraagd voor te gaan in een gebedsdienst voor zijn medegevangenen. Het was de week na Pasen, Beloken Pasen, wanneer de apostelen zich achter gesloten deuren verbergen. Bonhoeffer sprak over het onrechtvaardige lijden dat ze in de gevangenis ondergaan hadden en over het goede dat ze

ook ervaren hadden; over de hulp en de vriendschap die ze bij elkaar gevonden hadden; de waardering voor zelfs de kleinste zegen; het grotere begrip voor Gods bedoelingen met hen en met de wereld. En ik citeer:

'We hoorden Jezus woorden vanaf het kruis: 'Mijn God, mijn God, waarom hebt gij mij verlaten.' We begrijpen die woorden beter dan voorheen. Elke christen stelt deze vraag vroeger of later, wanneer alles tegen hem werkt, wanneer alle aardse hoop vernietigd is, wanneer hij zich totaal hulpeloos voelt in handen van zijn vijanden.

God roept ons, net als de discipelen in Gethsemané: 'Wilt gij niet een uur met Mij waken?' Hij roept ons op om zijn lijden te dragen samen met Hem, in deze goddeloze wereld, niet in de eerste plaats met onze gedachten bij onze eigen behoeften, problemen, zonden en angsten, maar terwijl we onszelf toestaan de weg van Jezus te gaan, een weg van machteloosheid, van lijden, van liefde en vergifenis van onze vijanden, om op die manier de Heilige Schrift te vervullen: 'door zijn striemen is ons genezing geworden'.'

Moge deze woorden ons inspireren om de komende Goede of Stille Week tot een vruchtbare voorbereiding te maken op het hoogfeest van de Opstanding en Verrijzenis van Jezus Christus, zoon van mensen, zoon van God, onze broeder en voorbeeld.

Amen.

Wat ik gewild heb
wat ik gedaan heb
wat mij gedaan werd
wat ik misdaan heb

wat ongezegd bleef
wat onverzoend bleef
wat niet gekend werd
wat ongebruikt bleef

al het beschamende, neem het van mij
en dat ik dit was en geen ander -

dit overschot van stof van de aarde:
dit was mijn liefde. Hier ben ik.

Huub Oosterhuis

Drs. Maria Draaijers is
rk gevangenispastor in
Alphen aan den Rijn en
Zoetermeer.
Zij gaat regelmatig voor in
de vieringen en zingt mee
in de Schola Cantorum van
de Ekklesia Leiden.

7

De zorg voor de schepping

Christiane van den Berg-Seiffert

zondag 21 april 2019 (Pasen)

lezing: Joh. 20, 1-18

Vroeg op de eerste dag van de week, toen het nog donker was, kwam Maria uit Magdala bij het graf...

Maria heeft in haar eigen leven opstanding ervaren. Want zij was zwaar psychisch ziek en Jezus heeft haar genezen. Daarna trok zij met Jezus mee. En zij is bij hem gebleven, tot het allerlaatst. Zij was erbij toen Jezus stierf aan het kruis. En nu, vroeg in de morgen, donker was het nog, gaat zij naar het graf.

Wij hebben het ons verbeeld bij de voorbereiding van deze viering. Maria die een plek zoekt voor haar rouw. Voor haar verdriet. Maria die het lichaam van Jezus wil verzorgen. Dit is wat zij nu nog voor hem kan gaan doen. Dit kan zij hem nog meegeven.

Maar dan is het anders. Anders dan zij het verwachtte. De steen is weggerold. In Maria's hoofd is maar plek voor één gedachte, voor één conclusie. 'Zij hebben de Heer uit het graf weggehaald en wij weten niet waar ze hem nu neergelegd hebben.'

Toen wij ons in Maria verplaatsten voelden wij haar verwarring. Haar ontredning. Haar desoriëntatie. Haar

boosheid. Na Jezus is zij nu ook nog de plek kwijtgeraakt die haar nog met hem verbond. Zij is de plek kwijtgeraakt waar zij naartoe kon met haar verdriet. Zij had hem nog iets willen geven, nog iets voor hem willen doen. En ook dat kan nu niet. Er is alleen maar verwarring. Ontredning. Het is donker.

Ondertussen gebeurt er van alles.

De door haar gewaarschuwde leerlingen, Petrus en de andere leerling, de leerling van wie Jezus veel hield, komen ook naar het graf. Zij gaan het graf binnen en zien de doeken. 'Hij zag het en geloofde', staat er van de andere leerling, al horen wij niet wat eigenlijk precies. En de twee gaan weer naar huis.

Maria blijft bij het graf. Het is donker in haar. Zij huilt. Er is alleen maar ruimte voor die ene gedachte: 'Zij hebben mijn Heer weggehaald en ik weet niet waar zij hem naartoe gebracht hebben.' Ziet zij de engelen eigenlijk echt? Daar lijkt het niet op. En ook de man die zij voor de tuinman houdt ziet zij amper, neemt zij amper waar.

Maar dan hoort Maria haar naam.

“Maria.” En zij draait zich om. En zij ziet Jezus staan. En opeens is het ochtend. Opeens is het licht. “Rabboeni.”

Het beeld van de ontmoeting van Jezus en Maria in de tuin roept andere beelden op. Beelden van een andere tuin, de tuin aan het begin. Beelden van een andere ochtend, de ochtend van de schepping. Beelden van een andere tuinman, de Eeuwige, wandelend in de koelte van de tuin. Pasen en de schepping horen in de traditie van de kerk bij elkaar. Pasen wordt verstaan als herschepping. Jezus als de nieuwe Adam.

In deze viering, waarin wij stilstaan bij het achtste werk van barmhartigheid, de zorg voor de schepping, wil ik naar deze verbinding tussen Pasen en de schepping gaan kijken en vragen wat deze verbinding voor ons nu kan betekenen.

Zorg voor de schepping. Als het gaat om zorg voor de schepping, dan gaat het niet alleen maar om anders handelen. Anders handelen is nodig. Maar anders handelen is niet genoeg. Wat wij op een dieper niveau nodig hebben dat is een ander verhaal. Het grote en dominante verhaal waarop nu onze kijk op de wereld is gebaseerd, dat wordt bepaald door ons geloof in technologische oplossingen, door ons geloof in de markteconomie en door ons daarmee samenhangende geloof in de noodzaak van groei. Bij dat verhaal hoort het beeld van de mens die buiten en boven de rest van de wereld staat. De wereld is object. En daarmee komen wij er niet. Dát verhaal helpt ons niet om

werkelijk voor de schepping te zorgen.

Met dit verhaal betalen wij misschien wel een cent extra voor onze benzine zodat Shell bomen kan planten en wij ons beter voelen bij het tanken. Vanuit dit verhaal kun je gaan consuminderen. Maar dat wordt toch als verlies ervaren, zo merken wij op dit moment aan het groeiende maatschappelijke verzet. Nee, wij hebben een ánder verhaal nodig, een ánder paradigma, van waaruit wij kunnen leven en handelen. Wij hebben een verhaal nodig dat ons helpt om ons op een andere manier tot de wereld te verhouden en om ons leven op een andere manier te ervaren. Niet consuminderen, maar consumanderen. Anders leven. Andere keuzes. Niet minder. Anders...

Dit andere verhaal hoeven wij gelukkig niet helemaal opnieuw te verzinnen. Onze eigen traditie blijkt heel rijk te zijn aan verhalen en aan beelden die als bouwstenen kunnen dienen voor zo'n ander verhaal. Onze traditie is rijk aan verhalen die wij kunnen herontdekken en herwaarderen. Verhalen die ons van een visioen voorzien hoe zo'n ander leven eruit zou kunnen zien. Verhalen die ons een richting wijzen. Verhalen die ons bemoedigen bij het gaan.

Uitgaande van de verbinding tussen Pasen en schepping noem ik een paar voorbeelden.

Een voorbeeld zijn de scheppingsverhalen in de Bijbel. Er zijn er een heleboel en ze zijn heel verschillend. Over de bekende en lastige zin dat de mens over de aarde moet heersen (Gen 1, 28) valt meer te zeggen. Maar het is duidelijk dat deze

zin, zoals die doorgaans is verstaan, geen goed heeft gedaan. Maar kijk dan naar Psalm 104, een heel ander scheppingsverhaal. Hier is de mens gewoon één van de schepselen. Hij wordt ergens genoemd tussen de klipdassen, de ooievaars en de wilde ezels. Zoals God zorgt voor de jonge leeuwen, zo zorgt hij ook voor de mens. Niet de mens staat centraal, maar God die alles heeft gemaakt en die plezier heeft in zijn schepping. En heel de schepping prijst God. Ieder schepsel op zijn eigen manier. Gewoon door er te zijn. Met woorden van weer een andere psalm: 'De hemel ontvouwt de glorie van God. Het uitspansel roemt het werk van zijn handen.' (Ps. 19).

Of neem het verhaal van de val. Binnen de oosterse kerk wordt het eten van de boom verstaan als hedonistisch eten waarbij God uit het oog wordt verloren. Door de val is de mens gereduceerd tot roofdier, tot consument (Theokritoff). En dat heeft gevolgen. Niet alleen voor de mens die het paradijs moet verlaten. Ook voor de aarde. De akker wordt vervloekt (Gen. 3). Dat nu zo actuele verband komen wij overal in de Bijbel weer tegen: het handelen van de mens heeft gevolgen voor de aarde. Ook de aarde lijdt als de mens verkeerd leeft. En waar de mens zijn gedrag verandert bloeit de aarde weer op (Hos. 4, Joël 2).

Ook als het gaat om de opstanding komen wij dezelfde verbinding tussen mens en aarde weer tegen. Vaak in grote woorden en in beelden waarmee wij hier niet meer zo vertrouwd zijn. Maar wat kunnen deze grote bijbelse woorden en deze

grote beelden betekenen als het gaat om de zorg voor de schepping? De Bijbel en de traditie verstaan Jezus als nieuwe Adam. Als mens zoals de mens in de schepping is bedoeld. Met de opstanding is de zonde van de eerste Adam teniet gedaan. Jezus, de nieuwe Adam, opent de tot dan toe voor ons gesloten weg naar het paradijs. En het bijzondere is dat dit nieuwe begin niet alleen de mens geldt. Het geldt de hele schepping. We komen dit tegen in tal van oude Paasliederen waar de opstanding wordt verbonden met 'een wereld die op adem komt' en met 'bomen die zingen in de tuin' (Gez. 628). En hoe actueel is dit op adem komen van de wereld en het opleven van de aarde niet voor ons nu?

'Al wat ten dode was gedoemd mag nu de hoop herwinnen; bloemen en vogels, - alles roemt Hem als in den beginne.' (Gez. 630).

Wij zongen het daarnet. Wijsheid, bevaart in oude taal en in oude liederen. Geloven werkt van buiten naar binnen (Steffensky). Wij zingen Paasliederen vol ferme taal die groter is dan ons geloof. En de liederen die wij zingen, die kunnen ons meenemen. Die kunnen ons helpen om te geloven wat wij zingen. Om te geloven in nieuw begin. Om te geloven in leven uit de dood. Om in de mogelijkheid tot verandering te geloven. Ook al is het vijf voor twaalf. De liederen die wij zingen helpen ons om ons niet neer te leggen bij de wereld zoals die nu is. Zij helpen ons om de moed niet te verliezen. Maar om op te staan. Telkens opnieuw. Uit alles wat het leven vervormt en ver-

Noli me tangere - fresco van Fra Angelico

nielt. Opstanding heeft te maken met opstand. Met opstandigheid. ‘De steppe zal bloeien’, zingen wij. ‘De ballingen keren’. ‘De dode zal leven’.

Een oude, misschien oorspronkelijk voorchristelijke, hymne in de brief aan de Kollossenzen gaat zelfs nog een stap verder dan het op adem komen van de schepping in de opstanding. ‘In Christus is alles geschapen’ zingt deze hymne ‘in hem heeft heel de volheid willen wonen.’ Hier wordt Christus zo wijd als de wereld, zonder er echter meer samen te vallen. Christus is overal en alles is in Christus. En hij heeft alles verlost.

Geloven werkt van buiten naar binnen. De bloeiende en stralende lentewereld om ons heen kan ons meenemen. De lentewereld om ons heen kan ons helpen om opstanding te ervaren. Om in de mogelijkheid tot opstanding te geloven. Natuur is heilzaam voor ons. Genezend. Oprichtend. Een misschien een plaats waar wij God ervaren. Christus is overal en alles is in Christus...

Met de woorden van deze hymne, Christus is overal en alles is in Christus, ga ik terug naar de ontmoeting in de tuin voor twee afsluitende opmerkingen.

Maria hoort haar naam: “*Maria*”.

En zij herkent Jezus.

‘Noem mij, noem mij, spreek mij aan, o, noem mij bij mijn diepste naam.

Voor wie ik liefheb, wil ik heten.’

dicht Neeltje Maria Min.

De ontmoeting in de tuin als een uitnodiging om ons op een nieuwe manier tot

onze wereld te verhouden. Als een uitnodiging om ook wetenschap anders en nieuw te verstaan. Als een uitnodiging om te komen tot een andere manier van kennen. Kennis die geen begrijpen is. Geen grijpen. Maar relationeel. Respectvol. Broeder zoon. Zuster water. Zuster moeder aarde... ‘Voor wie ik liefheb, wil ik heten.’

De ontmoeting in de tuin als een uitnodiging tot schroom in onze omgang met de wereld. “Houd mij niet vast”, zegt Jezus tegen Maria. “*Noli me tangere*”. En op tal van schilderijen zien wij de liefde en de intimiteit en de schroom van dit moment verbeeld. “De dingen hebben hun geheim”, zegt de natuurkundige Arie van den Beukel.

De ontmoeting in de tuin als een uitnodiging aan ons het geheim in alle dingen te eerbiedigen en te bewaren.

Amen

Dr. Christiane van den Berg-Seiffert is sinds 2012 als pastor verbonden aan de Ekklesia Leiden.

Refrein:

Weet je wat er heel erg mooi zou zijn?
Als geen enkel mens meer te weinig heeft
en niemand eenzaam is.

- 1 Dat wie dood gaat nooit vergeten wordt,
dat we delen wie hij ten diepste was,
en wie hij voor ons is.
- 2 Dat er niemand ooit meer vluchten hoeft
En dat wie verhuist, hier zijn thuis weer vindt
en wij een nieuwe vriend.
- 3 Dat dan iedereen twee schoenen heeft
en kan lopen waar hij maar heen wil gaan
zelfs naar de hemel toe.
- 4 Dat wie ziek is steeds goed wordt verzorgd,
niet bemoederd wordt, zodat hij ook ons
soms vrolijk maken kan.
- 5 Dat er niemand ooit meer dorstig wordt,
omdat God in ons water stromen laat
voor ons en iedereen.
- 6 Dat elk mens uit de gevangenis
na zijn straf weer vrij en onschuldig is
en echt weer mee mag doen.
- 7 Dat de aarde mooi blijft voor altijd
Regenwoud blijft staan en geen dier uitsterft
IJs blijft waar ijs moet zijn.

Voor de veertigdagentijd heb ik geprobeerd de werken van barmhartigheid te vatten in een liedje met coupletjes van steeds 25 lettergrepen op de melodie die Antoine Oomen schreef voor het lied van Huub Oosterhuis: 'Dat een nieuwe wereld komen zal'.

De Werken van barmhartigheid

Veertigdagenliedje

Aenneli Houkes-Hommes

zondag 10 maart 21 t/m

zondag 21 april 2019 (Pasen)

Refrein

Het veertigdagenliedje begint met het refrein, dat een gemeenschappelijk verlangen tussen ontvanger en geveer van het barmhartigheidswerk uitdrukt: een verlangen naar een wereld waarin de verdeling klopt en iedereen erbij hoort. Deze wereld heb ik samengesteld uit de verschillende werken van barmhartigheid. Met dit gezamenlijk verlangen heb ik de gelijkwaardigheid tussen ontvanger en geveer uit willen drukken. Door te geven en te ontvangen brengen zowel ontvanger, als geveer de verlangde wereld dichterbij.

De eerste regel kondigt het ideaalbeeld aan 'Weet je wat er heel erg mooi zou zijn'. De tweede regel gaat over een eerlijke verdeling 'Als geen enkel mens meer te weinig heeft' (voeden, leven, kleden). De derde regel gaat erover dat iedereen erbij hoort: 'en niemand eenzaam is' (zieken, vreemdelingen, gevangenen, overledenen).

1 Doden begraven

Rob van Waarde vertelt de eerste zondag over begraven en samen herinneringen uitwisselen aan de overledene. Hierdoor leren de nabestaanden de overledene beter kennen, wat de overledene recht doet, maar ook vormend is voor de nabestaanden. De eerste regel van het coupletje doet daarom een oproep overledenen ons te blijven herinneren: 'Dat wie dood gaat nooit vergeten wordt'. De tweede regel gaat over samen herdenken 'delen' waarbij we de overledene recht doen door hem echt te kennen 'wie hij ten diepste was'. De derde regel gaat over de verbinding met de overledene 'en wie hij voor ons is'. Hier heb ik bewust tegenwoordige tijd gebruikt, omdat een overledene weliswaar in het verleden leefde (tweede regel is in de verleden tijd), maar nu nog steeds van betekenis voor ons is. Door dat te doen worden we zelf ook gevormd: de gelijkwaardigheid van geveer en ontvanger.

2 *Vreemdelingen herbergen*

Christiane van den Berg vertelt de tweede zondag over Ruth, een vluchteling die volledig opgenomen werd in de familie.

Dit was niet alleen een groot cadeau voor ontvanger Ruth, wier leven anders in allerlei opzichten veel armer gebleven zou zijn, maar was minimaal een even mooi cadeau van ontvanger aan de gever:

Ruth gaf de familie koning David en later Jezus.

Ik begin het liedje met het ideaalbeeld *'Dat er niemand ooit meer vluchten hoeft'*, want in de ideale wereld zijn er helemaal geen vluchtelingen meer, wel natuurlijk nog mensen die van elders (uit Heerhugowaard of uit Kinshasa) naar ons toe verhuizen. Daarna volgt de gelijkwaardigheid van gever en ontvanger: *'en dat wie verhuist, hier zijn thuis weer vindt.'* De gevers laten de ontvanger zich thuis voelen, het cadeau van de gevers aan de ontvanger. De derde regel gaat over het cadeau van de ontvanger aan ons gevers: wij krijgen er een nieuwe vriend bij.

3 *Naakten kleden en hongerigen voeden*

De derde zondag spreekt Ton Snepvangers van Diaconaal Centrum de Bakkerij. Zijn overweging gaat over het spanningsveld tussen gunst en recht, afhankelijkheid en zelfbeschikking in het kader van barmhartigheid. De lezingen zijn: Genesis 28:10-22 (de Jacobs ladder) en Lucas 15:11-32 (de verloren zoon) en de rode lijn was een zinnetje uit een oude

negrospiritual: *All o' God's chillun got shoes.*

Hieruit heb ik het volgende begrepen: het liedje moest gaan over schoenen als teken van zelfbeschikking. De ideale wereld uit het refrein wordt daarom vervolgd in het couplet: *'Dat dan iedereen twee schoenen heeft'*. En ja, wat kun je met schoenen doen? Lopen, gaan en staan waarheen je zelf wil: *'en kan lopen waar hij maar heen wil gaan.'* En waar kun je dan heenlopen? Bij echte zelfbeschikking natuurlijk waarheen je dan maar zou willen, zo ver als je maar wil. Op de melodie paste ook *'de hele wereld rond'*. Dat was heel mooi geweest, alleen had dat de verwijzing gemist naar zowel de Jacobs ladder (een ladder waarop engelen op en neer lopen naar de hemel), als naar de negro spiritual (waarin de persoon schoenen krijgt en daarmee de hele hemel rondloopt). Vandaar: *'zelfs naar de hemel toe'*.

4 *Zieken verzorgen*

Het coupletje voor de vierde zondag is geïnspireerd door Petra uit mijn participantengroep. Zij is al een paar jaar ziek en haar wereld is daardoor kleiner geworden. Zij is levenskunstenaar: zij ziet het mooie in kleine dingen en probeert voortdurend anderen en mij op te vrolijken. Ze was voordat zij ziek werd ook al zo (bijvoorbeeld actief in de diaconie), maar ze is dat voluit gebleven, ondanks de enorme beperkingen die de ziekte haar oplegt. Ik heb een enorm respect voor haar. En dit sloot m.i. ook heel

mooi aan bij het verhaal van Desirée van Keulen, die deze zondag vertelde over de gelijkwaardigheid van zieken en niet-zieken en de waarde die mensen ook in hun ziekzijn hebben voor anderen. Desirée vertelde een verhaal over een gave kruid en een gebarsten kruid, waarbij de gave kruid al het water van de put tot aan het huis bracht en de gebarsten kruid weliswaar niet al het water naar het huis bracht, maar wel de berm waar zij altijd langs werd gedragen, vol bloemen had gezet. Een berm vol bloemen is een heel mooi en volledig treffend beeld van wat Petra is voor de mensen om haar heen. Ik heb dat als volgt in het coupletje verwerkt.

De eerste regel is het cadeau van de gever: *'Dat wie ziek is steeds goed wordt verzorgd'*.

De tweede regel: *'niet bemoederd wordt'* bevat het respect waartoe Desirée ons oproept. Regel drie, *de zieke kan ons soms ook vrolijk maken*, bevat de wederkerigheid. Het woord 'soms' staat daar bewust. Niet omdat zieken niet veel kunnen bieden, zoals Desirée's berm vol bloemen, maar omdat niet van alle zieken altijd verwacht kan worden dat ze de berm vol bloemen zetten. Ze mogen ook gewoon ziek zijn en zich naar voelen en even niet in staat zijn om anderen op te vrolijken.

5 Dorstigen laven

David van Veen vertelt op de vijfde zondag over Jezus die de Samaritaanse vrouw ontmoet bij de put. De vrouw

gaat op het heetst van de dag naar de put, omdat ze zichzelf en anderen niet onder ogen durft te komen. Jezus geeft haar 'levend water', dat is Gods onvoorwaardelijke liefde. Ze mag thuiskomen en zichzelf onder ogen komen bij God die onvoorwaardelijk van haar houdt. De ontmoeting met zichzelf is een ontmoeting met God geworden die haar raakt en waarover ze anderen gaat vertellen. Water waarvan je geen dorst meer krijgt, doet mij denken aan een bron. En 'levend water' betekent 'stromend vers water', tegengesteld aan stilstaand water in een poel. Samen wordt levend water dan een innerlijke bron vol van Gods liefde, die daar niet stilstaat, maar stroomt. Gods liefde is als een innerlijke bron die overstroomt naar anderen toe. Vandaar dat in de eerste regel staat: *'Dat er niemand ooit meer dorstig wordt'*. Dit *'omdat God in ons water stromen laat'*, dat we vervolgens uitdelen naar alle andere mensen om ons heen: *'voor ons en iedereen'*, die dus ook nooit meer dorstig zijn.

6 Gevangenen bezoeken

Maria Draaijers vertelt op Palmzondag over gevangenen bezoeken. Ik wist vooraf niet hoe zij dit zou uitwerken. Ik heb daarom in dit coupletje van het lied naar Pasen toe de kernboodschap van Pasen verwerkt: Iedereen die spijt heeft, heeft recht op vergeving en verzoening en opnieuw beginnen met een schone lei. Als mensen eenmaal hun straf hebben uitgezeten zouden ze in de ideale wereld er echt weer bij moeten horen.

Tijdens de Paasviering zetten de kinderen van de kindernevendienst hun handtekening op de doeken die zij hebben beschilderd.

7 *Zorg voor de schepping*

Christiane van den Berg vertelt op Pasen over goed zorgen voor de schepping. Ik dacht daarom aan het behoud van regenwouden en soorten. Ik maakte het liedje in de tijd van de klimaatmars, dus ik wilde graag de laatste regel er ook in hebben.

Tot slot

Tot slot: heel belangrijk aan liedjes, naast theologische inhoud en uiter-aard dat het metrum moet kloppen: de tekst moet zo zijn dat kinderen de tekst begrijpen en kunnen uitspreken.

Aenneli Houkes-Hommes is eco-noom en filosoof. Zij is al vele jaren actief met de kinderen in de Ekklesia.

R. Weet je wat er heel erg mooi zou zijn?
7. Dat de aar - de mooi blijft voor al - tijd

Als geen en - kel mens meer te wei - nig heeft
Re - gen-woud blijft staan en geen dier uit - sterft

en nie - mand een - zaam is.
ijs blijft waar ijs moet zijn.

The image shows a musical score for a hymn. It consists of three staves of music in G major (one sharp) and 4/4 time. The lyrics are written below the notes. The first line is a response (R.) and the second line is the main verse (7.). The third line continues the verse. The music is simple and suitable for children's singing.

Rapenburg 100
2311 GA Leiden
071-5134 558

info@ekkesialeiden.nl
www.ekkesialeiden.nl
www.rapenburg100.nl